

NATO ve Enerji Güvenliği: 25 Yıllık Gelişim Süreci*

NATO and Energy Security: 25 Years in the Making

Harun
ÇETİNKAYA**

Çiğdem ŞAHİN***

* Bu çalışma Harun ÇETİNKAYA tarafından Doç. Dr. Çiğdem ŞAHİN danışmanlığında hazırlanan "NATO'nun Enerji Güvenliği Yaklaşımı ve Avrasya" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Yüksek Lisans Mezunlu, Niğde, Türkiye, e-posta: hcecin78@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-1059-8726

*** Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Niğde, Türkiye, e-posta: csahin@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1728-3890

Geliş Tarihi / Submitted:
12.07.2024

Kabul Tarihi / Accepted:
07.11.2024

Öz

Enerji güvenliği konusu NATO'nun çeşitli bölgelerdeki etkinliğine ilişkin tartışmalarda giderek daha fazla ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla 1999'dan bu yana geçen 25 yıl içinde NATO'nun enerji güvenliği çabalarının ve politikalarının yönünü anlamaya giderek daha fazla odaklanılmıştır. Bu çalışma NATO'nun enerji güvenliğine yaklaşımının nasıl ve neden geliştiğini ve uluslararası bir enerji aktörü olarak mevcut durumunu araştırmayı amaçlamaktadır. Analizde NATO'nun üst düzey karar alma süreçleri, bildirgeleri, kurumsal yapıları ve enerji güvenliği ile ilgili temel faaliyetleri kronolojik ve betimsel olarak incelenmektedir. Bulgular NATO'nun enerji alanında kolektif bir öğrenme örgütüne dönüşmekte olduğunu, üye devletlere araştırma ve geliştirme desteği sağladığını ve enerji geçişinin dinamiklerine uyum sağlamalarına rehberlik ettiğini göstermektedir. Ancak henüz uluslararası sistemdeki enerji ilişkilerini önemli ölçüde etkilemeyi amaçlayan özel bir hedefi bulunmamaktadır.

Anahtar Kelimeler: NATO, Enerji Güvenliği, Enerji Geçişi, Akıllı Enerji, Yeşil Savunma

Abstract

The issue of energy security has become increasingly prominent in discussions about NATO's effectiveness in various regions. Over the past 25 years, there has been a growing focus on understanding the direction of NATO's energy security efforts and policies. This study aims to explore how and why NATO's approach to energy security has evolved and its current status as an international energy actor. The analysis follows the chronological and descriptive examination of NATO's high-level decision-making processes, declarations, institutional structures, and critical activities related to energy security. The findings suggest that NATO has transformed into a collective learning organization in the energy sphere, providing research and development support to its member states and guiding their adaptation to the dynamics of the energy transition. However, the organization still needs a specific goal to impact energy relations in the international system significantly.

Keywords: NATO, Energy Security, Energy Transition, Smart Energy, Green Defense

Extended Summary

It has been impossible for the military sector, which demands a high level of energy supply, to ignore the energy security policies that have gradually emerged since the end of the Cold War. As a crucial international organization, NATO has incorporated the concept of energy security in its response to global and regional developments. The organization, consisting of 32 different energy systems, has worked to establish an energy security agenda that encompasses all its Allies and, to some extent, its Partners. Initially focused on securing the transportation of energy resources from the Middle East, then the Mediterranean and North Africa to international markets, NATO has also addressed challenges arising from the Russia-Ukraine conflict, even considering the potential use of force to ensure energy security. Since its initial emergence in 1999, NATO's energy security agenda has significantly evolved over the past 15 years, influenced by various global issues with indications of further strengthening in the context of energy transition. This study aims to trace the trajectory of NATO's energy security agenda since 1999, exploring its evolution and international influence as an energy actor.

The research starts by briefly explaining the importance of energy security and transition for NATO and its Allies. It then analyzes the content of 11 NATO Summit declarations and three Strategic Concept documents issued since 1999 to gain a deeper insight into how energy security has been addressed at the highest decision-making levels of NATO. This analysis is conducted in two sub-periods: the 1999-2009 period, focusing on the establishment of the energy security agenda, and the post-2010 period, examining how energy transition elements and institutional formations have influenced the energy security content and how activities have been implemented.

In the realm of development, three pivotal aspects necessitate scrutiny. Firstly, the rise of energy security-specific institutional formations and their objectives warrants consideration. These formations encompass the NATO Support and Procurement Agency (NSPA), whose functions were reinforced within the context of energy security, alongside the temporary Smart Energy Team, the Energy Security Section, and notably, the NATO Energy Security Centre of Excellence -permanent structures established in 2010 and subsequently deliberated upon. Secondly, the evolution of the Green Defense Framework, the Smart Energy Initiative, and the Operational Energy Concept, which gained momentum post-2010, underscores robust energy transition dimensions, focusing on energy efficiency and incorporating green/clean energy within NATO's energy role and agenda. Lastly, NATO's endeavors concerning energy security coalesce into five categories: projects, exercises, experiments, tests, research, studies, analyses, conferences, fairs, and courses, with a comprehensive delineation of each category's scope.

NATO's 25-year account of its energy security approach reveals a comprehensive strategy. This study illustrates that the Alliance's energy security strategy involves ensuring uninterrupted energy supply for military forces, safeguarding crucial energy infrastructure, and engaging in strategic energy security research and analysis in partnership with the private sector. Moreover, NATO conducts awareness-raising activities, research, and development, backing these endeavors with collaborative research and analysis involving the private sector when necessary. Additionally, it operates as a collective learning organization in energy security through tests, exercises, and courses. In addition to traditional energy security elements, the inclusion of the climate dimension into discourse is believed to strengthen the energy transition approach in the medium and long term.

Giriş

Yirmi birinci yüzyılın en öne çıkan uluslararası ilişkiler konularından biri enerji güvenliğidir. Önceki yüzyılda savaş, çatışma ve krizlerin nedenlerinden biri haline gelmesiyle enerji kaynaklarına erişim konusu öne çıkmışken, yeni kaynakların ve bunların tedarik rotalarıyla pazarlarının çeşitliliğinin de önemi yükselmeye başlamıştır.¹ Soğuk Savaş'ın sonrasında ilk dönemde daha çok enerji kaynaklarının mevcudiyeti, bu kaynakların erişilebilirliği, kabul edilebilirliği ve ekonomikliği boyutlarıyla tanımlanan enerji güvenliği,² özellikle son yirmi yılda hızlı bir derinleşme ve genişleme sürecine girmiştir.³ Önce çevre meselesi ve enerji verimliliğinin sağlanması şeklinde kendini gösteren sürdürülebilirlik unsurlarıyla günümüzde ekonomik kalkınmayla bütünlük ele alınan iklim değişiminin kimilerince bir güvenlik meselesi olarak değerlendirilmesi ve enerji güvenliğiyle iç içe geçmeye başlamış olması son gelişmelere bir örnektir.⁴ Enerji geçişi sürecinin dinamiklerinin de eklenmesiyle enerji güvenliği günümüzde eğitimden sağlığa, maliyetten çevreye, teknolojiye askeri alana varana kadar onlarca boyutu olan, birey-ulusal-uluslararası-küresel düzeylerde etkili karmaşık bir konu haline gelmiştir.⁵

Enerji güvenliğini özel bir faaliyet başlığı olarak benimseyen uluslararası aktörlerden biri Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)'dür. Kolektif savunma odaklı bir örgüt görünümündeyken Soğuk Savaş sonrasında ortak bir güvenlik örgütüne dönüşüm sürecine girmiş,⁶ enerji güvenliğine yönelik tehditler de doksanların sonlarından itibaren NATO hükümetlerinin ortak gündeminde yer almaya başlamıştır. İlk başlarda öncü NATO üyeleri özelinde enerji tedariki ve transferinde yaşanan aksaklıkların önlenmesine yönelik dar anlamda bir enerji (arz) güvenliği yaklaşımı izlenirken, günümüzde her ne kadar üyeler arasında tam bir birliklik olmasa da NATO örgütsel olarak, farklı boyutlarına da yer verilen bir enerji güvenliği yaklaşımına doğru ilerlemektedir. Son dönemde alternatif kaynaklara da yönelerek enerji güvenliğinin geliştirilmesine katkıda bulunmak istemekte, kendi orduları için enerji geçişini teşvik etmeye çalışmaktadır.

NATO gündeminde enerji güvenliğinin yer alması, nedenleri, etkileri, politikaları ve geleceğine dair soruları cevaplama arayışıyla ortaya çıkan literatür, örgütün kurumsal şemsiyesinde yayınlanan uzmanlık çalışmaları, araştırma raporları ve görüşler dışında, nispeten yeni ve henüz olgunlaşmaya başlayan bir konu olması nedeniyle henüz sınırlı sayılabilecek düzeydedir. Genellikle enerji güvenliğine ilişkin NATO stratejik kararlarının alındığı dönemlere yoğunlaşan bu çalışmalarda örgütün ilgili döneme kadar yayınlanmış olan Stratejik Kavram belgeleriyle bazı zirve kararlarının enerji güvenliği içeriklerinin uluslararası

1 Daniel Yergin, *The Quest: Energy, Security, and the Remaking of the Modern World*, The Penguin Press, New York, 2011, s. 21-341; Cenk Sevim, *Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 113-145.

2 Asia Pasific Energy Research Centre, *A Quest For Energy Security in the 21st Century: Resources and Constraints*, APERC-Institute of Energy Economics, Japan, 2007, s. 7-40.

3 Aleh Cherp ve Jessica Jewell, "The Concept of Energy Security: Beyond the Four As", *Energy Policy*, 75, 2014, s. 415-421.

4 Başar Baysal ve Uluç Karakaş, "Climate Change and Security: Different Perceptions, Different Approaches", *Uluslararası İlişkiler*, 14: 54, 2017, s. 23-32; Benjamin K, Sovacool, Chad Baum ve Sean Low, "The Next Climate War? Statecraft, Security, and Weaponization in the Geopolitics of a Low-carbon Future", *Energy Strategy Reviews*, 45, 101031, 2023, s. 1-16; Ahmed Elkhatat ve Shaheen Al-Muhtaseb, "Climate Change and Energy Security: A Comparative Analysis of the Role of Energy Policies in Advancing Environmental Sustainability", *Energies*, 17:13, 3179, 2024, s. 1-31.

5 Abdelrahman Azzuni ve Christian Breyer, "Definitions and Dimensions of Energy Security: A Literature Review", *WIREs Energy and Environment*, 7:1, 2018, s. 1-34; Jacek Strojny, Anna Krakowiak-Bal, Jarosław Knaga ve Piotr Kacorzyk, "Energy Security: A Conceptual Overview", *Energies*, 16:13, 5042, 2023, s. 1-35.

6 Ali L. Karaosmanoğlu, "NATO'nun Dönüşümü", *Uluslararası İlişkiler*, 10:40, 2014, s. 3-38.

ortamdaki kimi bölgesel güvenlik/enerji ilişkileri gelişmeleri ve NATO operasyonlarıyla örtüşen yönlerine ya da örgütün kurumsal yapılanmasındaki etkilerine odaklanılmakta, özellikle NATO'nun gelecekteki olası enerji güvenliği rolüne dair analizler yapılmaktadır.⁷ NATO'nun yeşil/temiz enerjiye geçişle enerji verimliliğinin sağlanması ve akıllı enerji girişimlerinin yanında, bunlarla da bağlantıların ele alındığı iklimin güvenikleştirilmesi ve emisyon azaltımına yönelik NATO girişimleri ayrıca incelenen konulardandır.⁸

Örgütün enerji güvenliğine ilişkin gündeminin kendini göstermeye başladığı kabul edilen 1999'dan günümüze geçen 25 yıllık süreçte, NATO'nun enerji güvenliği içeriğinin tam olarak ne yöne doğru ilerlediği, cevaplanması gereken bir başka sorudur. Bu soruya cevap aramayı amaçlayan çalışmada, NATO'nun günümüzde ne düzeyde ve nasıl bir uluslararası enerji aktörü haline geldiği de tespit edilmektedir. Bunu gerçekleştirebilmek için, örgütün başlangıçtan günümüze Stratejik Kavram belgeleri ve ilgili zirve kararlarına ek olarak, onları tamamlayacak şekilde NATO'nun örgütsel çalışmaları incelenmiştir. Stratejik belge ve zirvelerde alınan kararların örgütsel düzeyde hayata geçirilmesini de gösteren bu çalışmalar, NATO'nun kendisi için belirlediği enerji güvenliği yapısının sınırlarını ve gelecekteki olası yönelimleri de göstermektedir. Böylelikle enerji güvenliğini bir faaliyet alanı olarak üstlenmesine neden olan gelişmelere karşı ne yönde projeler geliştirerek hazırlık faaliyetleri yürüttüğü de belirlenmektedir. Betimleyici bir analiz şeklinde ve kronolojik yapıda sunulan çalışma, NATO ve enerji güvenliği kapsamında yapılan diğer çalışmaları güncelleyen ve tamamlayan yönünün yanı sıra, 25 yıllık bir süreçte nasıl/ne derecede bir enerji aktörü haline geldiğini tespit etmeye yönelik bütüncül verileri içermesi açısından mevcut literatüre katkı sağlayacaktır.

Bu bağlamda çalışma iki hatlı bir düzlemde kurgulanmıştır. Birinci hatta NATO'nun enerji güvenliği ve enerji geçişi paradigmaları doğrultusunda enerji güvenliğini bir faaliyet alanı olarak üstlenmesine neden olan makro düzeyde üç temel etken grubu incelenmiştir: (i) Soğuk Savaş sonrasında genişleyen güvenlik algısına ve politikalarına enerji güvenliğinin dahil olması, (ii) NATO'nun Soğuk Savaş sonrası genişlemesi döneminde Rusya'nın önemli bir enerji aktörü olarak belirip Avrupa enerji güvenliğini olumsuz yönde etkilemesi süreci ve (iii) doğal gaz ticareti ve iş birliğinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Rusya'ya büyük oranda bağımlı olan Avrupa Birliği (AB) arasında yoğunlaşan ticari enerji ilişkileri. İkinci hatta ise, NATO'nun enerji güvenliği içeriğinin 1999'dan günümüze örgütsel bağlamda gelişimi ve dönüşümü tespit edilmiştir: (i) stratejik belge ve kararlarla enerji güvenliğinin bir faaliyet olarak benimsenmesi süreci, (ii) kurumsal yapılar, (iii) NATO'nun kendisi için belirlediği roller dahilinde öne çıkan strateji geliştirme örnekleri ve (iv) örgüt bünyesinde enerji güvenliğine yönelik faaliyetler ve çalışmalar. Sonuçta, ikinci hatta tespit edilen gelişim ve dönüşüm içeriğinin birinci hatta ele alınan makro etkenlerle paralel olarak ortaya çıktığı; NATO'nun ordulara enerji tedarikinin devamlılığının sağlanması için kritik

7 Zurab Khamashuridze, "Energy Security and NATO: Any Role for the Alliance?", *Connections: The Quarterly Journal*, 7:4, 2008, s. 43-58; Muharrem Ekşi, "NATO'nun Enerji Güvenliği Yaklaşımları: Stratejik Çözümler Çerçevesinde Geleceğe Dair Seçenekler, Yönelimler ve İkilimler", *Stratejik Öngörü Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 15-16, 2010, s. 32-49; Mehmet Efe Bireselioğlu, "NATO'nun Değişen Enerji Güvenliği Algısı: Türkiye'nin Olası Konumu", *Uluslararası İlişkiler*, 9:34, 2012; Toni Mileski, "NATO-Energy Security Discourse", *Security Dialogues*, 3:1, 2012, s. 25-36; Mitat Çelikpala, "Enerji Güvenliği: NATO'nun Yeni Tehdit Algısı", *Uluslararası İlişkiler*, 10:40, 2014, s. 75-99; Alexandra-Maria Bocse, "NATO, Energy Security and Institutional Change", *European Security*, 29:4, 2020, s. 436-455.

8 Katarina Kertysova, "Towards a Greener Alliance: NATO's Energy Efficiency and Mitigation Efforts", Timothy Clack, Ziya Meral ve Louise Selisny (ed.), *Climate Change, Conflict and (In)Security: Hot War*, Routledge, Abington and New York, 2023, s. 171-188; Sevgi Balkan Şahin ve Özge Çetiner, "NATO's Securitisation of Climate Change in the Arctic", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 20:47, 2024, s. 83-98.

altyapıların korunması ağırlıklı olmakla birlikte, enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesine ve yeşil teknolojilere ağırlık vermeye yönelik, iklim-enerji bağlantısını ise ancak bunlarla sınırlı düzeyde üstlenmesi beklenen bir aktör olarak belirlediği; enerji güvenliği karakteri açısından enerji geçişi dinamiklerine hazırlanarak ar-ge yapan bir kolektif öğrenme örgütüne dönüşme sürecinde olduğu tespit edilmiştir.

1. NATO, Enerji Güvenliği ve Enerji Geçişi

Günümüzde üye sayısının 32'ye ulaşması itibarıyla güçlü bir kimliğe sahip NATO'nun ulusal orduların niteliği anlamında homojen bir görünüm sergilediğini söylemek mümkün değildir. Ancak 145 ülke orduları arasında yapılan 60 parametreye dayalı bir değerlendirmede ilk on beş içinde beş NATO ordusunun bulunduğu ve genel sıralamada birinci sırayı Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) aldığı, diğer NATO üyesi ordularının ise Türkiye, Birleşik Krallık, Fransa ve İtalya'nın olduğu görülmektedir.⁹ Bu orduların harekât kabiliyetleri, insan gücü, teknolojik üstünlükleri ve kullanılan savaş araç ve gereçlerinin sürdürülebilirliği, enerji ihtiyaçlarının temini ile simetrik bir ilişki içinde düşünülmelidir.

Birbirinden farklı enerji sistemlerine sahip örgüt üyelerinin enerji konusunda ciddi oranda dışa bağımlı bir yapısı olduğu veriler ışığında görülmektedir. NATO üyesi ülkelerinin büyük bölümü enerji kaynaklarını ithal etmek suretiyle ihtiyaçlarının ciddi bir kısmını karşılayabilmektedir. Örneğin büyük ordulara sahip ülkelerin 2023 yılında toplam enerji arzında enerji ithalatı oranları Türkiye için %71,3, Fransa için %45,8 ve İtalya için %76,9'dur. Bunların dışında diğer bazı üyelerin de enerji ithalatı oranları oldukça yüksektir: Lüksemburg %107,3, Yunanistan %91,2, Belçika %88,9, Litvanya %77,9, İspanya'nın %73,5, Portekiz %71,5, Almanya %65,4.¹⁰ Bu anlamda ihtiyaç duydukları enerji konusunda değişen oranlarda ithalata bağımlı çok sayıda üyenin yanında kaynak zengini olarak sınıflandırılacak ülkeler ise Norveç, Kanada ve ABD'dir. Burada dikkat çeken ülke hiç kuşkusuz NATO'nun en büyük gücü olan ABD'dir. Son döneme kadar enerji ithal eden bir ülkeyken artık buna ihtiyaç duymayacak düzeye gelmiştir. ABD'nin enerjide bu bağımlılığının ortadan kalkması birçok gerekçeyle izaha ihtiyaç duysa da burada kaya gazı konusunda yapmış olduğu teknolojik yatırımların daha çok öne çıkmış olduğunu söyleyebiliriz.¹¹

NATO ülkeleri, enerji geçişi ve akıllı enerji dönüşümleri kapsamında çalışmalar yaparak fosil yakıtlara ihtiyacı azaltmak istemekte ve bununla ilgili bazı dönemlerde tatbikatlar da gerçekleştirmektedir. Yapılan bu çalışmalar daha çok güneşten enerji elde etme, hibrit teknolojileri geliştirme, taşınabilir güneş panelleri üretme, su arıtma ve enerji ölçüm aletleri geliştirmeye yönelik çalışmalardır. Bu çalışmalar hiç kuşkusuz orduların ileri harekât bölgelerindeki temel lojistik ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik olması itibarıyla önemli girişimlerdir.¹² Bu anlamda ABD ordusu enerji geçişi konusunda belirli çalışmalar yapmakta, özellikle sabit olarak konuşlandırılmış birliklerinde elektrik enerjisi kullanmayı ön plana çıkarmaya çalışmaktadır. 2012 yılında başlatılan ve ülke içindeki farklı niteliklere sahip her birliğin 2025 yılına kadar belirli oranda elektrik enerjisi üretim projeleri ile

9 Global Firepower, "Military Strength Ranking", 2023, <https://www.globalfirepower.com>, erişim 23.07.2023.

10 World Economic Forum, "Energy Transition Index", 2023,

https://www.weforum.org/reports/fostering-effective-energy-transition-2023/country-deep-dives-a57a63d0d5?_gl=1*1f3dcex*_up*MQ..&gclid=EAIaIQobChMI8ovc65iTgAMVSpjVCh0q7Q3DEAAYASAAEgISTPD_BwE#report-nav, erişim 16.07.2023.

11 Omid Shokri Kalehsar, *Hazar Havzasında Amerika'nun Enerji Diplomasisi*, Astana Yayınları, Ankara, 2020, s. 258-261.

12 NATO, "Test Smart Energy Technologies", 2019, <https://www.natomultimedia.tv/app/asset/650590>, erişim 23.07.2023.

dönüşüm çalışmaları yapmaya başladığı görülmektedir.¹³ Ancak Amerikan ordusunun bu enerji dönüşüm çalışmalarının motorlu araç ve gereçlerin çalışma mekanizmalarının sıvı yakıttan elektrik enerjisine entegre edilmediği ya da çok küçük bir oranına tekabül eden kısmının entegre edildiği görülecektir. Bu anlamda 2017 yılında ABD silahlı kuvvetlerinin günde 269.230 varil petrol satın aldığı, aynı yıl sadece Hava Kuvvetleri ve Deniz Kuvvetleri için yakıt maliyetininin 7.7 milyar dolar olduğu değerlendirildiğinde fosil yakıt kullanımında Amerikan ordusunun hâlâ büyük tüketicilerden biri olduğunu görülecektir.¹⁴ Ancak mevcut ordu envanterlerinde bulunan ve kısa dönemde enerji kullanım dönüşümü çok kolay olmayan motor teknolojileri, yüksek ateş gücüne sahip nitelikli savaş araç ve gereçlerinin fosil yakıtla çalışıyor olması dünyadaki birçok ordu gibi NATO ordularının da bu mevcut imkân ve kabiliyetlerini de sürdürmek isteyeceklerini göstermektedir. Dolayısıyla NATO bünyesinde enerji güvenliğinin hem mevcut fosil kaynaklar ve tedarikinin sürdürülmesi hem de yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaştırılması bağlamında bütüncül bir enerji geçişi anlayışına dayalı olduğu görünmektedir.

2. Enerji Güvenliğinin NATO Kapsamına Alınması

NATO'nun enerji güvenliğini İttifakın faaliyet alanları arasına almasına neden olan temel gelişmeleri üç ana grupta ele almak mümkündür. Birincisi genel olarak enerji (arz) güvenliği tartışmasının küresel gündemde bir başlık hâline gelmeye başlamasının yarattığı gereklilikle, Soğuk Savaş sonrasında genişleyen güvenlik algısına ve politikalarına enerji güvenliğinin de dahil olmaya başlamasıdır. İkinci Dünya Savaşı'nın ertesinde hızla artan ekonomik büyüme nedeniyle petrole olan ihtiyacın artması ve Arap-İsrail savaşları petrol fiyatlarının artmasına neden olmuş, 1973'teki petrol krizini ortaya çıkarmıştır.¹⁵ Bu süreç, Uluslararası Enerji Ajansı (UEA)'nın doğmasına katkı sağlamıştır. Enerji arzı sorunu Körfez Savaşı ve sonrası gelişmelerle tekrar baş göstermiş ve enerji güvenliği algısı, hükümetler nezdinde ciddi şekilde oluşmaya başlamıştır. İlgili dönemde Norveç, Danimarka ve Kanada hariç hemen hemen tüm üyeleri dışa bağımlı olan örgüt, enerji konusunda meydana gelen gelişmelerden de kendisini dışarıda tutamamıştır.¹⁶ Soğuk Savaş'ın bitişinin hemen ardından enerji güvenliği doğrudan NATO'nun gündemine alınmamış, ancak doksanların ikinci yarısından sonra ABD önderliğindeki NATO hükümetleri enerji güvenliğini ortak bir problem olarak görmeye başlamışlardır.

İkinci ve üçüncü grup nedenleri, NATO'nun 1999'da dolaylı olarak gündemine aldığı kabul edilen enerji güvenliğini artık açık şekilde faaliyet alanları arasına alması ve yıldan yıla geliştirmesine neden olan gelişmeler bütünü olarak görebiliriz. İkinci grup nedenler, NATO'nun Soğuk Savaş sonrası genişlemesi ve bu süreçte Rusya'nın enerji güvenliğine karşı potansiyel riskler yaratabilecek yeni bir aktör olarak belirip enerjiyi dış politikasının ayrılmaz bir parçası hâline getirmesi sürecine temellendirilebilir. 21. yüzyıl başlarında Putin iktidarıyla birlikte Rus ekonomisinin belkemiği olarak kurgulanan enerji sanayisi ve ihracatının merkeze alındığı Rus enerji stratejisi Rus dış politikasının en önemli bileşeni hâline

13 Katherine Hammack, "The Army's Approach to Installation and Operational Energy Security Challenges", John R. Dani (ed.), *New Realities: Energy Security in the 2010s and Implications for the U.S. Military*, United States Army War College Press, Pennsylvania, 2015, s. 275-279.

14 Benjamin Neimark, Oliver Belcher ve Patrick Bigger, "The US Military is a Bigger Polluter than More than 100 Countries Combined", 2019, <https://qz.com/1655268/us-military-is-a-bigger-polluter-than-140-countries-combined>, erişim 23.07.2023.

15 Cenk Pala, *20. Yüzyılın Şeytan Üçgeni: ABD-Petrol-Dolar Petrol Krizlerinin Perde Arkası*, Kavram Yayınları, İstanbul, 1996, s. 96.

16 Biresselioğlu, "NATO'nun Değişen", s. 237.

gelmeye başlamış, yıllar içinde bu strateji güncellenerek geliştirilmiştir.¹⁷ Bu süreçte ayrıca Batıya akan Rus doğal gazının ana iletim rotalarından biri olan Ukrayna geçişi hatta doğal gaz iletiminde Rusya-Ukrayna doğal gaz krizleri olarak bilinen 2006 ve 2009 yıllarındaki krizler yaşanmıştır. Bu krizlerden de en çok Merkez ve Doğu Avrupa ülkeleri etkilenmiştir ki, bu yıllarda bu ülkeler NATO gibi AB üyesiydiler. Kısacası, Rusya kökenli doğal gaz başta olmak üzere Karadeniz kuzeyinden Batıya akışlarda sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Bu süreç enerji güvenliğinin açık bir şekilde NATO faaliyetleri arasına alınma sürecini tetiklemiştir.¹⁸ Özellikle 2006 sonrasında NATO'nun aşamalı olarak enerji güvenliğini açıkça kapsama alma süreci başlamış ve gelişmiştir.

Son neden olarak ise, enerji geçişi sürecinde nispeten daha temiz bir kaynak olan doğal gaz iş birliği ve ticaretinde NATO'nun lideri konumundaki ABD ile fosil kaynaklarda dışa ve özellikle Rusya'ya büyük oranda bağımlı olan AB arasında yoğunlaşan ticari enerji ilişkilerini de unutmamak gerekir. ABD doğal gazda bir ithalatçı ülke iken, özellikle 2010'lerden itibaren yoğunlaşan kaya gazı devrimi olarak bilinen sürecin sonunda 2019 yılından itibaren net bir sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ihracatçısı hâline gelmiştir. Avrupa ise ABD'nin yöneldiği önemli bir pazar hâline gelmeye başlamıştır. Bu süreç, Rusya'nın doğal gaz piyasasında hâkim konumda olma stratejisinin önünde ciddi bir engel teşkil etmeye başlamıştır. Rusya, Ukrayna savaşına kadar AB'nin kömür, ham petrol ve doğal gaz ithalatında açık ara birinci (LNG'de Katar ve ABD'den sonra az farkla üçüncü) sırada iken,¹⁹ Rusya-Ukrayna savaşı ve NATO'nun son Stratejik Kavram belgesi sonrasında Rusya'ya yönelik yaptırımlar, gerginleşen ilişkiler ve AB-ABD arasındaki anlaşmalar nedeniyle, Rusya ve ABD'nin AB enerji pazarındaki yerleri de önceki durumlarına göre değişim göstermiştir. 2021 yılında AB kömür ithalatının neredeyse yarısı (%47,9) Rusya'dan yapılmaktayken, Ukrayna savaşı nedeniyle uygulanan ithalat yasağıyla 2022 sonunda Rus kömürü ithalatı sıfırlanmış, 2023'ün sonunda ABD'den ithalat payı %34,9'a yükselmiştir. AB'nin Rusya'dan boru gazı ithalatı 2021'de %48 paya sahipken 2023'ün sonunda %12,7'ye gerilemiştir. Petrol ithalatında Rusya savaş öncesinde birinci sıradayken 2023 sonunda AB pazarındaki payı %3,5'e kadar gerilemiş, buna karşın ABD'nin AB pazarındaki petrol ithalatı oranı ise sürekli büyüme göstererek birinci sıraya yerleşmiştir. 2023 sonu itibarıyla ABD'den LNG ithalatının payı AB toplam LNG alımında %49,4'e ulaşarak AB'ye en fazla LNG ithal eden ülke konumuna yerleşmiştir.²⁰ Kısacası Rusya-Ukrayna savaşıyla güvenlik alanında transatlantik ilişkiler canlandığı gibi, enerji ticareti alanında da benzer bir dinamizm ortaya çıkmıştır.

Yine bunlarla bağlantılı olarak yeşil enerji (enerji geçişi) yönelimi, NATO'nun çevre ve iklim sorununu enerjiyle bütünleşik olarak ele almasıyla yoğunlaşmıştır. Temelinde Batılı orduların uzak ve enerji lojistiği açısından sorunlu coğrafyalarda (Afganistan ve Irak gibi) yürüttüğü operasyonlarda yaşanan zorluklar ve teknolojiyle birlikte hem miktar hem de maliyet açısından artan geleneksel yakıt ihtiyacı temelinde, başta ABD olmak üzere

17 Çiğdem Şahin ve Kamıl Nuriyev, "Rusya'da Enerji Sanayisinin Gelişimi ve Günümüzde Rus Enerji Stratejisi", *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 4:4, 2021, s. 67-72.

18 Çiğdem Şahin, "NATO ve Enerji Güvenliği: AB Ekseninde Türkiye-Rusya Enerji İlişkilerine Olası Etkiler", *VI. Mülkiye Uluslararası İlişkiler Kongresi NATO ve Türkiye Bildiri Özetleri Kitabı*, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 2023, s. 128.

19 European Commission, *EU Energy in Figures, Statistical Pocketbook 2022*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2022, s. 67-70.

20 Eurostat, "Statistics Explained- EU Imports of Energy Products - Latest Developments", Data Extracted in March 2024, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_imports_of_energy_products_-_latest_developments, erişim 24.03.2024.

bu ordularda son yüzyılın başlarından itibaren çeşitli yenilik çalışmalarına girilmiştir.²¹ Özellikle Arktik bölgesinde iklim değişikliğinin güvenlik meselesi haline getirilmesi girişimi söz konusuyken,²² potansiyel enerji kaynakları rekabetinin de önemli bir unsur olduğu açıktır. Kuşkusuz bu durum, stratejik açıdan, fosil enerjiye olan bağımlılıkların azaltılması yoluyla enerjinin bir kriz-çatışma-savaş konusu olma potansiyelinin azaltılması açısından da yorumlanabilir.

Bu nedenler, birbirini tamamlayan şekilde NATO'nun gündeminde yıldan yıla enerji güvenliğinin geliştirilmesi ve kapsamının belirlenmesi süreciyle de örtüşmektedir. Bölümün ilerleyen başlıklarında bu gelişim 1999 Stratejik Kavram belgesi itibarıyla kronolojik olarak ele alınacaktır.²³ 1999 öncesinde NATO'nun örgütsel olarak değil, ancak bazı NATO üyelerinin katıldığı enerji tedariklerinin sürdürülmesine yönelik bazı operasyonların NATO üyelerinin birlikte/ortak enerji güvenliğine yönelik bir yaklaşım benimsemesinde bir altyapı sağladığını söylemek mümkündür. İran-İrak Savaşı sırasında Körfez'deki tanker trafiğini korumak için ABD, İngiltere, Fransa, Hollanda gibi ağırlıklı NATO üyeleri tarafından 1987'de yürütülen Samimi İrade Operasyonu (*Operation Earnest Will*) ile yine ABD, Fransa, İngiltere ve İtalya gibi kilit NATO üyelerinin Irak'ın Kuveyt petrolünü kontrol etmesini ve Körfez bölgesi petrol üreticilerini tehdit etmesini engellemek için de yaptıkları bir operasyon olan Birinci Körfez Savaşı belirgin örneklerdir.²⁴ Son yüzyılın başlarına kadar NATO için sadece İttifakın askeri operasyonlarının enerji arzının karşılanması güvence altında olması önemliyken, artık İttifakın genel enerji güvenliğinin üzerinde durulmaya başlandığı görülmektedir.²⁵ Yukarıda genel olarak tespit edilen gelişmelerin, özellikle 2006-2009 Rusya-Ukrayna doğal gaz krizlerinin etkisiyle enerji güvenliği NATO gündeminde yerini almaya başlamış, 2010 yılı ve sonrasında ise enerji güvenliği NATO hükümetleri için vazgeçilmez ve somut adımların yoğunlaştırıldığı bir konu hâline gelmeye başlamıştır. Enerji güvenliği hususunun NATO bünyesinde bir başlık hâline getirilmesi ve içeriğinin geliştirilmesini iki ana kaynak belge grubu içeriğinden takip etmek mümkündür: Stratejik Kavram belgeleri ve NATO (Kuzey Atlantik Konseyi) Zirve Bildirileri.

21 Kristian Knus Larsen, "Unfolding Green Defense: Linking Green Technologies and Strategies to Current Security Challenges in NATO and the NATO Member States", Centre for Military Studies, The University of Copenhagen, 2015, s. 3-5, https://cms.polsoci.ku.dk/publikationer/unfolding-green-defense/Undfolding_Green_Defense_CMS-rapport.pdf, erişim 16.12.2022.

22 Balkan Şahin ve Çetiner, "NATO's Securitisation", s. 83-98.

23 Aslında, 1991 Stratejik Kavram belgesinde de 1999 Stratejik Kavram belgesiyle aynı ifadenin kullanılmasıyla (hayati öneme sahip kaynakların akışının kesintiye uğraması riski), dolaylı olarak enerji güvenliğinin işaret edildiği düşünülmektedir. NATO, "The Alliance's New Strategic Concept", 1991, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm, erişim 15.11.2023. Ancak enerji güvenliğine yönelik belirgin adımların 1999 Stratejik Kavram belgesinden sonra görülmeye başlanması nedeniyle, çalışmada 1999'dan itibaren süreç incelenmiştir.

24 Paul Gallis, "NATO and Energy Security", CRS Report for Congress, RS22409, 2007, s. 4-5, <https://sgp.fas.org/crs/row/RS22409.pdf>, erişim 23.02.2024. Sonraki yıllarda da NATO bünyesinde doğrudan enerji güvenliğini sağlama amaçlı olmasa da dolaylı olarak enerji güvenliğinin tedarik ve akış güvenliği boyutlarına katkısı olan operasyonlar gerçekleştirilmiştir. Örneğin, Avrupalı Müttefiklerinin önemli bir petrol sağlayıcısı olan Libya'da NATO'nun 2011'de yürüttüğü Birleşik Koruyucu Operasyonu (Operation Unified Protector), 2001-2016 yılları arasında Avrupa-Kuzey Afrika enerji taşımacılığı hattı olması açısından da önemli olan Akdeniz'de terör faaliyetlerine karşı deniz devriyesi formatında ve NATO Antlaşması 5. Madde kapsamında yürütülmüş olan Aktif Çaba Operasyonu (Active Endeavour), bunun devamı niteliğinde 2016'da başlayıp hala devam eden ancak 5. Madde kapsamında olmayan Deniz Muhafızı Operasyonu (Operation Sea Guardian) ile korsanlık faaliyetlerine karşı Aden Körfezi ve Afrika Boynuzu açıklarında yürütülen farklı operasyonlar söz konusudur. Biresselioğlu, "NATO'nun Değişen", s. 242; NATO, "Operations and Missions: Past and Present", 2023, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm, erişim 07.25.2024.

25 Osman Bak, "Report: New Energy Ideas for NATO Militaries: Building Accountability, Reducing Demand, Securing Supply", NATO Parliamentary Assembly Science and Technology Committee Sub-Committee on Energy and Environmental Security, 2013, s. 14, https://www5.tbmm.gov.tr/ul_kom/natopa/docs/2020/2013_new_energy_ideas.pdf, erişim 02.01.2024.

2.1. 1999-2009 Dönemi: Enerji Güvenliği Gündeminin Temelleri

1999 Stratejik Kavram belgesinde tehdit varlıkları içinde hayati öneme sahip kaynakların akışının kesintiye uğraması riskinin sayılması nedeniyle dolaylı olarak enerji güvenliğine yer verilmesiyle başlayan süreçte,²⁶ NATO'nun enerji krizleri dahil birçok krize müdahil olabileceğinin yolu da açılmıştır. 2006 Rusya-Ukrayna enerji krizinin etkilerinin yaşandığı süreçte, 2004 genişlemesiyle Rusya'nın komşuluk sahasına genişlemiş olan NATO'nun 2006 Riga Zirvesi gündeminde enerji güvenliği kavramı en üst düzey NATO retoriğinde ilk kez açıkça yer almıştır. Zirvede özellikle enerji altyapılarına yönelik risklerin değerlendirilmesi ve enerji altyapı güvenliğini teşvik etmek için eşgüdümlü, uluslararası çabanın desteklenmesi yönünde üzerinde durulmuştur.²⁷ Bu Zirve kararlarıyla enerji güvenliği NATO'nun öncelikli problemlerinden birisi hâline getirilmiştir.

2008 Bükreş Zirvesi ise NATO'nun enerji güvenliği rolünün ilk kez açıkça ele alındığı toplantı olarak bilinmektedir. Zirvede enerji güvenliği somut çözümlerin üretilmesi ve bunun için çeşitli yöntemlerin uygulanması gereken bir konu olarak ele alınmış, NATO'nun spesifik olarak faaliyet göstereceği alanlar da belirlenmiştir: Bilgi ve istihbaratın birleştirilmesi ve paylaşılması; istikrarın sağlanması; uluslararası ve bölgesel iş birliğinin güçlendirilmesi; sonuç yönetiminin desteklenmesi ve kritik enerji altyapısının korunmasının desteklenmesi.²⁸ Bu tarihe kadar enerji güvenliğinde kendine sınırlı ve tamamlayıcı bir rol tanımladığı görülen NATO'nun²⁹ enerji güvenliğini bir askeri güç müdahalesi meselesi yapıp yapmayacağı soruları gündeme gelmişken, yeni Rusya-Ukrayna doğal gaz krizinin NATO Müttefik ve ortakları üzerindeki etkilerinin yaşandığı 2009 yılında toplanan Strazburg/Kehl Zirvesi'nde özellikle bu krize vurgu yapılmıştır.³⁰ NATO'nun kritik öneme değerlendirdiği konular olarak da şunlar sayılmıştır:³¹ İstikrarlı ve güvenilir bir enerji arzı; güzergâhların, tedarikçilerin ve enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve enerji ağlarının birbirine bağlanması. Böylece 2009 Strazburg/Kehl Zirvesi'nden itibaren enerji güvenliği anlayışının zamanla daha fazla unsura yöneleceğinin sinyalleri verilmiştir.

2.2. 2010'dan Günümüze: Enerji Güvenliğinin Şekillenmesi

2010 yılında yayınlanan yeni Stratejik Kavram belgesiyle enerji güvenliği meselesi artık açık ve doğrudan bir güvenlik sorunu olarak tanımlanmış, gelecekte buna yönelik tedbirler geliştirebileceği işaret edilmiştir.³² NATO'da enerji güvenliğine yönelik kurumsal yapıların oluşturulması, hayata geçirilen girişimler ve yeni gündemler ile projelerden eğitimlere kadar yoğun faaliyetlerin aslında 2010 sonrasında ortaya çıkıp yıldan yıla yoğunlaştığı görülmektedir. Belgede vurgulandığı üzere, sadece kuzeyde yaşanan krizler değil, güneyde özellikle Akdeniz'de ve Orta Doğu çıkışlı enerji transitinin güvenli şekilde sürdürülmesi

26 NATO, "The Alliance's Strategic Concept", 1999, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm, erişim 15.11.2023.

27 NATO, "Riga Summit Declaration", 2006, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_37920.htm, erişim 15.11.2023.

28 NATO, "Bucharest Summit Declaration", 2008, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_8443.htm, erişim 15.11.2023.

29 Andrew Monaghan, "Energy Security: NATO's Limited, Complementary Role", NATO Defence College, 2008, s. 1-12, https://www.files.ethz.ch/isn/56022/rp_36en.pdf, erişim 08.02.2024.

30 Andrew Monaghan, "NATO and Energy Security After the Strasbourg-Kehl Summit", NATO Defence College, 2009, s. 4-5, <https://natolibguides.info/energysecurity/reports>, erişim 08.02.2024.

31 NATO, "Strasbourg/Kehl Summit Declaration", 2009, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_52837.htm, erişim 15.11.2023.

32 NATO, *Aktif Katılım, Modern Savunma. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü Üyelerinin Savunması ve Güvenliği İçin Stratejik Kavram*, Division Diplomatie Publique de l'OTAN, Bruxelles, 2010, s. 13-14, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120207_strategic-concept-2010-tur.pdf, erişim 15.11.2023.

NATO Müttefik ve ortaklarının artan enerji ihtiyaçlarının karşılanması için önemli hale gelmiştir. Bu yıldan itibaren gerek savunma-caydırıcılık başlığı altında enerji güvenliğinin ele alındığı 2010 Stratejik Kavram belgesi gerekse aynı yıl düzenlenmiş olan Lizbon Zirvesi³³ kararları ışığında Avrupa-Atlantik sahası ötesinde enerji güvenliğinde ortaklıklara vurgu öne çıkmıştır. Ayrıca tedarik ağlarına bağımlılığının artacağı beklentisiyle bu tedarikte yaşanabilecek kesintilere karşı kritik enerji altyapılarının ve transit bölge ve güzergâhların korunması anlayışıyla NATO müdahalesinin açık bir ihtimal olarak değerlendirilme oranı artmıştır. Bu yıl alınan kararların bir başka boyutu ise enerji güvenliğine ilişkin konuların NATO politika ve faaliyetlerine entegre edilmesi ve iklim sorununun da NATO’yu etkileyebilecek konular arasında açıkça belirlenmiş olmasıdır. Neticede bu dönemden itibaren çevre-iklim-enerji aksında ve konvansiyonel enerji anlayışının yanında yeni ve yenilenebilir enerjide (kısacası enerji geçişi bağlamında) NATO bünyesinde kurumsallaşma, faaliyetler ve kavram çalışmaları kendini göstermeye başlamıştır (Enerji Güvenliği Dairesi’nin kurulması gibi). Ayrıca 2012 Şikago Zirvesi’nde³⁴ alınan kararlar sonrasında NATO askeri kuvvetlerinin enerji verimliliğinin artırılması için Akıllı Enerji girişiminin başlatılması, enerji güvenliğinde uzmanlık çalışmalarının merkezi olacak Enerji Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi’nin kurulması gibi adımlar görülmektedir.

2014 yılında Rusya’nın Kırım’ı ilhakıyla girilen dönemin havasında toplanan Galler Zirvesi’nde³⁵ enerji güvenliği kapsamında önemli bir adım atılarak NATO’nun bu konuda somut olarak radarında bulunan istikrarsız bölgeleri açıkça hedef gösterdiği görülmektedir: Rusya-Ukrayna krizi sahası ve Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesi. 2016 Varşova Zirvesi’yle³⁶ Orta Doğu ve Kuzey Afrika vurgusu, Doğu Akdeniz enerji meselesinin de uluslararası politikada öne çıkmaya başladığı dönemde tekrarlanmıştır. Ayrıca bu sahalarda ulusal hükümetler ve uluslararası kuruluşlarla ortaklıkların da öne çıkacağı sinyalleri yoğundur. Zaten bu tarihlerden itibaren NATO’nun özellikle enerji güvenliği konusunda AB ve UEA gibi Müttefiklerin de üye olduğu örgütlerle yakın ve paralel enerji geçişi faaliyetlerine ve ilişkilere yöneldiği görülmektedir. NATO’nun enerji güvenliği söyleminin içeriği daha da zenginleşmeye başlamış, fosil yakıtlara olan bağımlılığın azaltılmasıyla yeni/yenilenebilir enerjiye geçişin ve enerji tasarruflu çözümlerle askerî kuvvetlerin enerji verimliliğinin artırılmasının NATO için ayrıca önemli konular haline geldiğini gösteren faaliyetleri yoğunlaşmaya başlamıştır. Örneğin NATO kuvvetlerinin enerji verimliliğine odaklı Yeşil Savunma Çerçevesi, enerji güvenliğinde eğitim-öğretim çabalarının, tatbikatların ve araştırmaların yoğunlaştırılması gibi hususlar gündeme alınmıştır. Ayrıca 2016 Varşova Zirvesi’nde Avrupa-Atlantik bölgesinde enerji arzının çeşitlendirilmesine özel bir önem atfedilmesi, ABD’nin AB’ye özellikle LNG ihracatının altyapısının oluşturulmaya başlandığı dönemle örtüşmesi önemli bir gelişmedir.

2018 ve 2021 Brüksel Zirveleri, NATO’nun enerji güvenliği gündeminin iklim ve sürdürülebilir enerjiye yönelim bağlamında güçlendirilmesi yönelimine sahne olmuştur.³⁷

33 NATO, “Lisbon Summit Declaration”, 2010, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68828.htm, erişim 15.11.2023.

34 NATO, “Chicago Summit Declaration”, 2012, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm, erişim 15.11.2023.

35 NATO, “Wales Summit Declaration”, 2014, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm, erişim 15.11.2023.

36 NATO, “Warsaw Summit Communiqué”, 2016, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm, erişim 15.11.2023.

37 NATO, “Brussels Summit Declaration”, 2018, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm, erişim 15.11.2023; “Brussels Summit Communiqué”, 2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm, erişim 15.11.2023.

Örneğin, 2021 yılında Operasyonel Enerji Kavramı'nın geliştirilmesi için özel proje başlatılmıştır. Bu dönemde özellikle Rusya'nın yaptırımlara karşı manipülatif olarak değerlendirilen fosil piyasaların güçlendirilmesine ilişkin enerji politikasının öne çıkması önemli bir etkidir. İklim açıkça bir tehdit çarpanı olarak kapsama alınmış, askerî faaliyetler ve tesislerden kaynaklanan sera gazı emisyonlarının önemli ölçüde azaltılması özelinde NATO'nun sivil ve askerî tesislerinde 2050 yılına kadar net sıfır emisyona ulaşmanın fizibilitesinin yapılma kararının alınması, iklimin enerji güvenliğinin garantiye alınması düzeyinde benimsenen bir başlık olarak benimsendiği sonucunu ortaya koymaktadır.

NATO'nun enerji güvenliği anlayışının sadece kısa vadede değil aslında orta-uzun vadede de ne yönde ilerleyeceğine dair içerikleri Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlamasının ardından düzenlenen iki zirve kararları (2022 Madrid ve 2023 Vilnius) ve yayınlanan son 2022 Stratejik Kavram belgesi ortaya koymaktadır. Ayrıca Rusya'nın özellikle 2014 sonrasında faaliyetlerine cevaben zayıf da olsa gündeme gelmeye başlamış olan Avrupa-Atlantik bağlarının yeniden güçlenmesi yönündeki ivme son yıllarda kendini daha da gösterir hâle gelmiş, nihayetinde özellikle 2022 Madrid Zirvesi³⁸ ve burada kabul edilen 2022 Stratejik Kavram belgesi³⁹ bu bağın tasdiklendiğini göstermiştir. Rusya'ya odaklanılan bu Zirvede Rusya'nın savaşla neden olduğu ve bilinçli şekilde artırdığı düşünülen enerji krizine atf yapılmış, kısa vadede savaşla yaşanan enerji krizine karşı önlem temelinde, NATO Müttefiklerinin enerji güvenliğini güçlendirme ve askerî güçlerine güvenilir enerji tedariki sağlama taahhütleri verilmiştir. Stratejik Kavram belgesinde ise, enerji kaynaklarının manipülasyonu gibi ucu açık ve esnek bir durum tehdit yaratan ve risk doğuran davranış olarak tanımlanmış, enerji güvenliği NATO'nun caydırıcılık ve savunma ile iş birliğine dayalı güvenlik görevleri arasında sayılmıştır. İklim, temiz/yeşil enerji ve enerji verimliliğinin güçlendirilmesi anlayışı da yine belgede kendine yer bulmuştur. Daha sonra düzenlenen 2023 Vilnius Zirvesi'nde alınan kararların da ışığında,⁴⁰ savaşla birlikte NATO'nun daha güvenilir kaynak ve tedarikçilerine yönelim bağlamında Müttefik ve ortaklarını yönlendirme girişiminde bulunduğu görülmektedir. Kritik altyapının korunması, hibrit tehditlere karşı hazırlıklı olma gibi artık geleneksel sayılabilecek işlevlerin yanı sıra sürdürülebilir ve yeşil enerji örgütün gündeminde daha belirginleşmiş, gelecekte enerji geçişi çabalarının ve bu kapsamdaki NATO çalışma ve faaliyetlerinin yoğunlaşacağını gösteren bir yaklaşım ortaya konmuştur.

3. Enerji Güvenliğine İlişkin Kurumsal Yapılar

Enerji güvenliğinin üst düzey karar mekanizmalarının gündemine gittikçe artan düzeyde dahil olmasıyla NATO bünyesinde gerek var olan kurumsal yapıların görev alanlarına da eklemlenmeye başlamış gerekse enerji güvenliğinin/enerji geçişinin çeşitli boyutlarına yönelik yeni kurumsal yapılar oluşturulmuştur. Örneğin, günümüzde NATO Destek ve Tedarik Ajansı (NATO Support and Procurement Agency - NSPA) adıyla NATO'nun lojistik destek yönetim birimi olarak işlemeye devam eden ajansın görevleri arasında çevre standartlarına uygun ekipmanların tedariki, sivil yenilenebilir enerji kaynaklarının ve verimli enerji teknolojilerinin askerî ekipmanlarına uygulanabilirliğinin sağlanması

38 NATO, "Madrid Summit Declaration", 2022, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm, erişim 15.11.2023

39 NATO, "2022 Strategic Concept", 2022, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf, erişim 15.11.2023.

40 NATO, "Vilnius Summit Communiqué", 2023, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_217320.htm, erişim 17.02.2024.

yer almaktadır.⁴¹ O yüzden NATO ordularının verimli ve etkin enerjiye geçişinde önemli bir rol oynamaktadır. Ajansın görev alanlarından biri de Orta Avrupa Boru Hattı Sistemi Programı'nın yürütülmesidir.⁴²

Özellikle 2010 ve sonrasında enerji güvenliği konusunun NATO gündemindeki yerinin belirginleşmeye başlamasıyla yeni kurumsal yapılar ve birimler de hayata geçirilmiştir. Bunlardan biri 2010 yılında NATO Karargahı'nda o zamanki adıyla Yeni Güvenlik Sorunları Bölümü'ne (günümüzde Yenilikçilik, Hibrit ve Siber Bölümü) bağlı olarak kurulan Enerji Güvenliği Dairesi'dir. Enerji güvenliğine yönelik risklerin yanı sıra iklim değişikliğinin güvenlik etkileri ve kritik denizaltı altyapısının güvenliği gibi yükselen güvenlik sorunlarına da odaklanmaktadır.⁴³ Bir diğer örnek, NATO ordularında enerji verimliliğinin sağlanmasına yönelik olarak 2011 yılından itibaren doğmaya başlayan NATO'nun Akıllı Enerji Girişiminin ilk saha birimi şeklinde, disiplinler arası ve geçici statüde Ekim 2012'de kurulan Akıllı Enerji Takımı (*Smart Energy Team - SENT*)'dir. Yine o zamanki adıyla Yeni Güvenlik Sorunları Bölümü'nün girişimiyle ve onun inisiyatifi altında çalışmak üzere kurulan Kanada, Almanya, Litvanya, Hollanda, Avustralya, İsveç, İngiltere ve ABD'den bilim uzmanlarından oluşmuştur. Temel görevi, akıllı enerjinin orta ve uzun vadede NATO Savunma Planlama Sürecine entegrasyonu için bilgi toplama ve raporlar hazırlamak, ayrıca özellikle Akıllı Savunma Çerçevesi ve Barış ve Güvenlik için Bilim (SPS) Programı kapsamında çok uluslu akıllı enerji projeleri için en iyi uygulamaları ve fırsatları belirlemek şeklinde tespit edilmiştir.⁴⁴ Takım, en verimli ulusal enerji çözümlerini belirleme ve paydaşlarla bu tespitleri ve bilgileri paylaşma yoluyla önemli bir işlev yerine getirmiştir.⁴⁵

NATO bünyesinde enerji güvenliği konusunda en yaygın faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde öne çıkan bir yeni yapı ise, 2012 Şikago Zirvesi kararları kapsamında 10 Haziran 2012'de Litvanya'da kurulmuş ve 12 Ekim 2012'de NATO tarafından akredite edilmiş olan Enerji Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi (*The NATO Energy Security Centre of Excellence-NATO ENSEC COE*)'dir. İttifakın enerji güvenliği alanında harekât kabiliyetini geliştirmek ve konuyla bağlantılı çalışmalar yapmak genel amaçlarıyla kurulan bu Merkez, "... NATO'nun üye ülkeler ile ortaklar arasında konuya yönelik ortak ve kapsamlı bir bakış açısı oluşturulması adına önemli bir adım" olarak görülmektedir.⁴⁶ Asli misyonu "Dayanıklılık, operasyonel enerji verimliliği ve kritik enerji altyapısının korunması konularında dinamik enerji güvenliği ortamının zorluklarının üstesinden gelmeleri için NATO'yu, üyelerini ve ortakları desteklemek" şeklinde tanımlanan, personel kaynağı NATO üyeleri ve ortak ülkelerden askerî ve sivil uzmanlar olan Merkezin sponsor ülkeleri Litvanya'nın yanı sıra Estonya, Fransa, Almanya, İtalya, Letonya, Polonya, Türkiye, Birleşik Krallık ve ABD'dir. Ayrıca Finlandiya, Gürcistan ve Ukrayna da faaliyetlerine katkıda bulunmaktadır.⁴⁷ Merkez'in yönetimi bir Direktörlük şeklinde düzenlenmiş, beş bölüm kapsamında faaliyetler organize

41 Jonathan Bitoun, *Operational Green: Enhancing NATO's Energy Supply Security*, Research Paper 6, NATO Defence College Research Division, Rome, 2014, s. 6.

42 NSPA, "Central Europe Pipeline System (CEPS)", 2024, <https://www.nspa.nato.int/about/ceps>, erişim 12.03.2024.

43 NATO, "David van Weel Assistant Secretary General for Innovation, Hybrid and Cyber 2020", 2024, https://www.nato.int/cps/en/nato/hq/who_is_who_179317.htm, erişim 17.02.2024.

44 SENT, "Smart Energy Team (SENT) Comprehensive Report on Nations' Need for Energy in Military Activities, Focusing on a Comparison of the Effectiveness of National Approaches to Reduce Energy Consumption", The NATO Science and for Peace and Security Programme, 2015, s. 4, <https://www.nato.int/science/project-reports/Smart-Energy.pdf>, erişim 12.03.2024.

45 Bitoun, *Operational Green*, s. 6.

46 Çelikpala, "Enerji Güvenliği", s. 96.

47 Allied Command Transformation, *NATO-Accredited Centres of Excellence 2023 Catalogue*, HQ SACT Visual Information, Virginia, 2022, s. 38.

edilmiştir: Stratejik Analiz Bölümü; Doktrin ve Kavram Geliştirme Bölümü; Eğitim, Öğretim ve Tatbikat Bölümü; Araştırma, Analiz ve Ders Çıkarımları Bölümü; Destek Bölümü. Kuruluşun temel görevi ise enerji güvenliği alanında teknik, bilimsel ve akademik düzeyde NATO Üyeleri ve ortaklarına belli konularda uzmanlık bilgisi sağlamaktır.⁴⁸ Örneğin öne çıkan sahalara ilişkin risk değerlendirme analizleri yapılmakta, çevre dostu ve verimli askeri yeteneklerin geliştirilmesi için enerji açısından güvenli çözümler önermektedir. Ayrıca Akıllı Savunma Girişimi'nin geliştirilmesine ve teknik bilimsel değerlendirme yoluyla NATO operasyonlarının desteklenmesine katkıda bulunmaktadır. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında ele alınacak faaliyetlerin pek çoğu ya bu Merkez tarafından organize edilmekte ya da ilgili paydaşlar arasında yer almaktadır.

4. NATO'nun Enerji Güvenliği Rolü ve Gündeminde Önemli Başlıklar

NATO enerji güvenliğine ilişkin, bunlarla sınırlı olmamak üzere, üç belirgin rol benimsemiştir.⁴⁹ Bunlardan birincisi, yıllar içinde etkileri giderek artan enerji gelişmelerinin güvenlik sahasındaki yansımaları hakkında Müttefiklerin stratejik bilinçliliğinin artırılmasına yönelik faaliyetler gerçekleştirmektir. İkincisi, özellikle sivil ve sınır aşan enerji altyapısına bağımlı olan Müttefiklerin ve ortakların başta deniz altı olmak üzere kritik enerji altyapısının korunmasına ilişkin destek faaliyetlerinde bulunmaktadır. Üçüncüsü ise, NATO için en can alıcı hususlardan biri olarak NATO ordularına sürekli enerji akışının sağlanması anlamına gelen enerji tedarikinin güvence altına alınmasına ilişkin faaliyetleri yerine getirmektir. Bu genel roller daha önce incelediğimiz Stratejik Kavram belgeleri ve Zirve bildirimleri ışığında 2010 sonrasında geliştirilmiştir ve aşağıda incelenecek olan üç önemli kavram, bunların hayata geçirilmesi bağlamında önemlidir.

4.1. Yeşil Savunma Çerçevesi

1991 Stratejik Kavram belgesi güvenlik ve çevre ilişkisine vurgu yapmış olsa da bu tarihten sonra NATO çevresel konulara ya da iklim konularına yönelik belirgin adımlar atmamıştır. Bu kapsamdaki girişimler 2010 sonrasında belirlemeye başlamıştır. Öncelikli olarak NATO üyeleri Danimarka ve Litvanya'nın kendi yeşil savunma gündemleri öne çıkmış, birlikte bu kapsamda savunma bakanlarına yönelik bazı yeşil girişim örnekleri sunmuşlardır. Böylelikle politika geliştirme ve uygulama becerileriyle öne çıkan NATO üyelerinin öncülüğünde yeşil savunma için bir uluslararası iş birliğinin geliştirilmesine yönelik güçlü bir potansiyel olduğu önerisi sunulmuştur.⁵⁰ Neticede Şubat 2014'te NATO Savunma Politikası ve Planlama Komitesi tarafından hazırlanan NATO Yeşil Savunma Çerçevesi, Kuzey Atlantik Konseyi tarafından kabul edilmiş ve Eylül 2014 Galler Zirvesi'nde hayata geçirilme süreci ilan edilmiştir.⁵¹

Yeşil Savunma Çerçevesi, NATO ve üyelerinin yeşil girişimlerinin geliştirilmesini talep eden, bunun için NATO tarafından verilebilecek destek niteliğindeki girişimleri genel olarak tanımlayan bir belge şeklinde tasarlanmıştır. Belgeye göre Yeşil Savunma askeri operasyonlar, lojistik, mühendislik, savunma planlaması ve ilgili diğer alanları kapsayan, sivil ve askeri, Müttefikler ve ortaklar, uluslararası kuruluşlar ve özel sektör gibi çeşitli aktörleri içeren “operasyonel etkinlik, çevre koruma ve enerji verimliliği de dahil olmak üzere geniş bir faaliyet yelpazesini kapsayan çok yönlü bir çaba” şeklinde tanımlanmıştır. Böyle bir çerçevenin meşruiyeti ise NATO kapsamındaki askeri faaliyetler ile çevre arasında

48 ENSEC COE, “What is NATO ENSEC COE”, 2024, <https://www.enseccoe.org/about-us/>, erişim 05.01.2024.

49 NATO, “Energy Security”, 2023, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49208.htm, erişim 17.02.2024.

50 Larsen, “Unfolding Green Defense”, s. 5-6.

51 NATO, “Wales Summit Declaration”.

kurulan ilişkiye dayandırılmıştır. Buna göre NATO'nun sahadaki operasyon ve tatbikatlarının çevresel etkileri düşünüldüğünde, askerî güçlerin enerji verimliliğinin artırılmasına yönelik çabalar ve somutlaşan fırsatların (rüzgâr enerjisi sistemleri, güneş panelleri ve alternatif yakıtlar gibi yeni sürdürülebilir ve çevreye duyarlı teknolojiler ile yenilikçi düşünce) İttifak içinde bir araya getirilmesiyle enerji maliyetlerinin düşürülmesi, askerlere yönelik risklerin azaltılması, çevresel ayak izinin azaltılması, kamuoylarındaki çevresel kaygılara karşı NATO'nun duyarlı olduğunun gösterilmesi mümkün olacaktır. Ayrıca enerji tasarrufu ve çevre duyarlılığı NATO için de kalıcı yararlar sağlarken, böylelikle NATO'nun yeşil profili de güçlendirilebilecektir.⁵² Bu amaçlarla, üye ve ortakların girişimlerini ve diğer uluslararası kuruluşların çalışmalarını tamamlayacak bir tarzda ve mevcut yapılarla kaynaklar aracılığıyla zaman içinde geliştirilmesi öngörülen Çerçeve NATO organlarının çabalarının güçlendirilmesi, Müttefiklerin çabalarının kolaylaştırılması ve NATO'nun yeşil profilinin iyileştirilmesi olmak üzere 3 sütun üzerinde kurgulanmıştır. Her birinin amaçları tanımlanarak, kapsamı, sorumlu NATO birimleri, öncelikli girişimler ve işleyişleri gibi hususları detaylı şekilde düzenlenmiştir.⁵³

Akıllı Enerji Girişimi de dahil olmak üzere, çalışmanın ilerleyen kısımlarında incelenecek olan NATO faaliyetlerinin bir kısmı Yeşil Savunma Girişimi kapsamında değerlendirilmektedir. İlerleyen süreçte, Yeşil Savunma Girişimi'nin bazı boyutlarıyla da paralel olacak şekilde Mart 2021'de NATO Dışişleri Bakanları tarafından NATO'nun İklim Değişikliği ve Güvenlik Gündemi onaylanmış, ardından 2021 Brüksel Zirvesi'nde İklim Değişikliği ve Güvenlik Eylem Planı kabul edilmiştir.⁵⁴ Bu planla NATO'nun siyasi ve askerî gündemine iklim değişikliği alınarak, güvenlik üzerindeki etkisini anlama ve buna uyum sağlama konusunda NATO'yu lider uluslararası örgüt hâline getirmek gibi iddialı bir hedef benimsenmiş, enerji güvenliği ile iklim konusunun bütünleşmesinde bir adım atılmıştır.⁵⁵ 2022 Madrid Zirvesi'nde de bu konu ele alınmış, bir tehdit çarpanı olarak tanımlanan iklim değişikliği ile mücadelenin NATO'nun tüm temel görevlerine entegre edileceği ve NATO'nun siyasi ve askerî yapı ve tesislerinin sera gazı emisyonlarını önemli ölçüde azaltma hedefinin benimsendiği ilan edilmiştir.⁵⁶ 2022 Stratejik Kavram belgesi ve 2023 Vilnius Zirvesi de benzer iradeyi tekrarlarlarken, kapsamı enerji geçişine genişletmiştir. 2021 İklim Planı doğrultusunda günümüze kadar üç kez yayımlanan İklim Değişikliği ve Güvenlik Etki Değerlendirmesi raporlarında, NATO'nun enerji geçişi ve güvenliği ile iklim değişikliği arasında kurduğu bağlantılar da görülebilmektedir.⁵⁷ İklim değişikliğinin doğrudan ve dolaylı etkilerinin yönetimiyle eş zamanlı olarak enerji geçişinin yönetilmesi de bir gereklilik olarak tespit edilmiştir. Müttefiklerin, ortak çalışmaları başta olmak üzere, çeşitli tedbirlerle iklim güvenliğini dikkate alan bir enerji güvenliğinin sağlanabileceği üzerinde durulmaktadır. Ayrıca NATO'nun stratejik çevresi tanımlanırken, özellikle güvenilmez tedarikçiler olarak

52 NATO, "Green Defense Framework", 2014, s. 1, https://natolibguides.info/ld.php?content_id=25285072, erişim 15.11.2023.

53 NATO, "Green Defense Framework", s. 2-4.

54 NATO, "NATO Climate Change and Security Action Plan", 2021, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_185174.htm, erişim 16.12.2023.

55 NATO, "Brussels Summit Communiqué".

56 NATO, "Madrid Summit Declaration".

57 NATO, *Climate Change & Security Impact Assessment- The Secretary General's Report 2022*, NATO HQ, Bruxelles, 2022, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/280622-climate-impact-assessment.pdf, erişim 22.08.2024; NATO, *NATO Climate Change and Security Impact Assessment- The Secretary General's Report Second Edition 2023*, NATO HQ, Bruxelles, 2023, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/7/pdf/230711-climate-security-impact.pdf, erişim 22.08.2024; NATO, *NATO Climate Change and Security Impact Assessment- The Secretary General's Report Third Edition 2024*, NATO HQ, Bruxelles, 2024, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/7/pdf/240709-Climate-Security-Impact.pdf, erişim 22.08.2024.

Rusya ve Çin'e daha fazla bağımlılık yaratılmaması yakın gelecekte hayati önem taşıyan bir konu olarak değerlendirilmekte, başta Rusya kaynaklı olmak üzere iklim ve enerji geçişiyle ilgili dezenformasyonların yaygınlaşması siber operasyon sahasında ele alınmaktadır. Bu tespitler, NATO'nun iklim ve enerji geçişi bağlantısını önemli düzeyde uluslararası çatışma ve rekabet üzerinden de tanımlıyor olduğunu göstermektedir.

4.2. Akıllı Enerji

Bu girişim NATO'da her ne kadar Yeşil Savunma Girişimi'nin öncesinde tanımlanmaya başlansa da daha sonra Yeşil Savunma'nın bir bileşeni olarak değerlendirilmiştir. Aslında NATO'nun enerji geçişi hareketine girişmesinin ilk kapsamlı adımı, 2011 yılında başlatılması kararlaştırılan bu Akıllı Enerji girişimidir. Enerjinin Örgüt çatısı altında yeni güvenlik meseleleri arasında sayılmaya başlamasıyla İttifak'ın çevre-enerji bilinci konusunda da adımlar atmaya başladığı görülmektedir. Bu süreçte önce 2011 yılında NATO Karargahı'nın Gelişen Güvenlik Sorunları Bölümü (ESCD) ordularında enerji verimliliği konusunu Akıllı Enerji olarak tanımlamıştır.⁵⁸ Bunun devamında 2012 Şikago Zirvesi'nde NATO ordularında enerji verimliliğinin artırılması yönünde çalışma iradesi ortaya konmuştur. Bu karar Akıllı Enerji girişiminin başlamasını da işaret etmektedir. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında örnekleri yer alan çok sayıda faaliyet, tatbikat ve çalışma bu girişimin tanımlanmasıyla başlatılmıştır.

Ordularında enerji verimliliğinin artırılması taahhüdü 2014 Galler Zirvesi'nde yinelenmiş ve yukarıda bahsettiğimiz Yeşil Savunma Çerçevesi de başlatılmıştır. Böylelikle Akıllı Enerji, Çerçeve'nin üç sütunundan ikincisi olan müttefiklerin çabalarının kolaylaştırılması altında ele alınmıştır. Yine Akıllı Enerji Takımı (SENT)'nin çalışmaları da bu kapsamda önemli bir yer tutmuştur. Örneğin, Akıllı Enerji'nin önemli bir deney ve tatbikat platformu olarak *Capable Logistician 2013* Tatbikatı, somut akıllı enerji örnekleri içeren bir uygulama sahası olarak bu girişimin önemli bir aşamasını oluşturmuştur.⁵⁹

4.3. Operasyonel Enerji Kavramı

2021 yılının başlarından NATO Müttefik Dönüşüm Komutanlığı tarafından Enerji Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi'ne yapılan öneriyle bir operasyonel enerji kavramı geliştirme projesi başlatılmıştır. Bu kavramın içeriğinde operasyon ve tatbikatlarda kuvvetlere sağlanan operasyonel enerji yer almakta ve NATO Harp Başlangıcı Kavramı ile bağlantılı şekilde geliştirilmektedir. Hazırlanma süreci 2024 yılının ilk aylarında tamamlanma aşamasına gelmiş olan bu Operasyonel Enerji Kavramı'nın şu hususları içermesi beklenmektedir:⁶⁰ Askerî operasyonlar için askerî kuvvetlerin eğitimi, taşınması ve idamesi ile silah platformları için gerekli enerjiyi kapsamalıdır; Bütüncül bir enerji yönetimi çerçevesinde olmalıdır (üretim, tedarik, nakliye, depolama, dağıtım, kalite kontrol, hesap verebilirlik, veri toplama, güvenlik, koruma, vb.); Gelecekteki NATO enerji standartlarını tasarlamak için ana ilkeler konusunda rehber niteliğinde olmalıdır. Böylelikle orta ve uzun vadede NATO'nun kendi enerji standartlarını oluşturması yolunda Operasyonel Enerji kavramının önemli bir işlevi olacağı anlaşılmaktadır.

58 SENT, "Smart Energy Team", s. 4.

59 NATO, "Green Defense Framework", s. 3.

60 ENSEC COE, "NATO Operational Energy Concept Development", 2024, <https://www.enseccoe.org/projects/table-top-exercise-coherent-resilience-2023-baltic-core-23-b-2/>, erişim 05.01.2024.

5. NATO Bünyesinde Enerjiyle İlgili Faaliyetler

Son olarak, yukarıda ifade edilen sürecin somut çıktılarını ifade etmeleri itibariyle NATO bünyesinde hayata geçirilen ilgili faaliyetleri tespit etmek gereklidir. Enerji güvenliğine ilişkin çalışmalar, etkinlikler ve hazırlıklar dahilindeki NATO faaliyetleri burada projeler, tatbikatlar-denemeler-test çalışmaları, araştırma-çalışma-analizler, konferans-fuarlar ve eğitim faaliyetleri olmak üzere beş grupta sınıflandırılmıştır.⁶¹

Projeler kapsamında öncelikle Akıllı Enerji Girişimi'nin başlatılmasından sonra NATO bünyesinde enerji yönetimi, kritik enerji altyapısının korunması ve hibrit enerji konularında projeler hayata geçirilmeye başlanmıştır. Örneğin 2012'de başlatılan Sefer Ortamında Enerji Yönetimi Projesi'nin amacı enerji verimliliği yüksek, tabur büyüklüğündeki askerî birlikler için bir model oluşturmaktır. Bir başka örnek, 2016'da başlatılan ve Kanada tarafından finanse edilen, enerji depolama ve yönetim çözümleri ile hem geleneksel hem de yenilenebilir enerji üretim teknolojilerini kullanan bir hibrit akıllı enerji üretim sisteminin kurulmasını amaçlayan Dağıtılabilir Modüler Hibrit Güç Üretim ve Yönetim Sistemi Projesi'dir. Sistemin prototipi 2018 yılında Fransa, Norveç, Litvanya'da denenmiş, daha fazla test sonucunda hibrit teknolojilerin askerî kullanıma hazır hâle gelebileceği yönünde sonuçlar ortaya çıkmıştır. NATO'nun çeşitli birimleri bünyesinde farklı temalarda yürütülen projelerin enerji boyutlarına da bütçe ve personelle yapılan katılımları ayrıca sıralamak zordur. Ancak bu geniş yelpazede bir örnek olarak NATO Enerji Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi'nin NATO'nun çeşitli birimlerinin ortaklığıyla gerçekleştirilen Kritik Enerji Altyapısının Korunması proje ve faaliyetlerine katılım sağlaması verilebilir. Bu tür projelerde amaç kritik altyapı, kontrol ve iletişim sistemlerinin güvenlik açıklarını ve bunlara yönelik siber tehditleri analiz etmektir.

İkinci faaliyet grubu olarak, NATO bünyesinde enerji güvenliğinin farklı bileşenlerine yönelik tatbikat, deneme ve test çalışmaları yapılmaktadır. Bir kısmı yürütülen projeler kapsamında olan testler ve deneylerin yanında, çoğu masa başı yöntemiyle gerçekleştirilen tatbikatların odak konuları genel olarak Müttefikler ve ortakların birlikte hareket etmesini sağlayan kritik enerji altyapısının korunması, enerji verimliliği, operasyonel enerji yönetimi, enerji arzının güvenli şekilde sürdürülmesi, hibrit tehditlere karşı dayanıklılık ve hibrit güç üretimi, enerji verimli teknolojinin kullanımı (elektrikli bisiklet kullanımı ve hidrojen yakıt pili gibi) gibi konulara odaklanmaktadır. Bu tatbikatlar Litvanya, Afrika, Ukrayna, Baltıklar, Gürcistan ve Katar başta olmak üzere çok sayıda ülkede gerçekleştirilmiştir. 2014'ten günümüze kadar düzenlenmiş/devam eden bazı tatbikat, test ve denemeleri içeren uzunca bir listeden birkaç örnek olarak şunlar sayılabilir: NATO Kritik Enerji Altyapısının Korunması Masa Başlı Tatbikatı (2014, 2016, 2018, 2019), operasyonel ortamda enerji yönetim sisteminin geliştirilmesi testi (Afrika'daki bir İleri Operasyon Üssü 2018), Ukrayna, Baltıklar ve Gürcistan'ı destekleyen üç Uyumlu Dayanıklılık Masa Üstü Tatbikatı (2021), Hibrit Güç Üretimi Testi (2021), Hidrojen Yakıt Pili denemesi (2021, 2022, 2023, 2024) ve askerî amaçlar için elektrikli bir bisiklet kullanma denemesi (İtalya Ordusuyla 2021, 2022, 2023).

61 Bu bölümde elde edilen bilgiler temel olarak NATO Müttefik Dönüşüm Komutanlığı tarafından yıllık olarak yayınlanan NATO Akreditasyonlu Mükemmeliyet Merkezleri kataloglarından derlenmiştir: *Allied Command Transformation, NATO Accredited Centres of Excellence 2014*, HQ SACT, Virginia, 2013, s. 23-24; *NATO Accredited Centres of Excellence 2015*, HQ SACT, Virginia, 2015, s. 26; *NATO Accredited Centres of Excellence 2016*, HQ SACT, Virginia, 2015, s. 24-25; *NATO Accredited Centres of Excellence- 2017 COE Catalogue*, HQ SACT, Virginia, 2017, s. 27; *NATO 2018 COE Catalogue*, HQ SACT, Virginia, 2017, s. 30-31; *NATO 2019 COE Catalogue*, HQ SACT, Virginia, 2018, s. 30-31; *NATO 2020 COE Catalogue*, HQ SACT, Virginia, 2020, s. 30-31; *NATO-Accredited Centres of Excellence 2021 Catalogue*, HQ SACT, Virginia, 2020, s. 39; *NATO-Accredited Centres of Excellence 2022 Catalogue*, HQ SACT, Virginia, 2021, s. 36-37; *NATO-Accredited Centres of Excellence 2023 Catalogue*, s. 39; *NATO Accredited Centres of Excellence 2024 Catalogue*, HQ SACT, Virginia, 2023, s. 39.

NATO'nun enerji güvenliği kapsamındaki en üretken olduğu alanın üçüncü faaliyet grubu olarak çeşitli konularda araştırmalar, çalışmalar ve analizler hazırlamak olduğu söylenebilir. Bu faaliyetleri odaklandıkları konulara göre ayırmak mümkündür. Birincisi, NATO dönüşümüne katkı, enerji güvenliği alanında kavram geliştirme yönündeki çalışmalarıdır. Bu doğrultuda Enerji Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi'nin 2018'den beri NATO için enerji güvenliği bağlamında konsept ve doktrinlerin geliştirilmesine yardımcı olmak üzere çalışmalar yaptığı bilinmektedir. NATO Müttefik Komutanlığı Dönüşümü kapsamında uzun vadeli Askerî Dönüşüm Programı için bilgi ve uzmanlık sağlama (2019-2020) ve NATO Katmanlı Dayanıklılık Konseptinin geliştirilmesine katkı çalışması (2023-2024) gibi örnekler de bulunmaktadır. İkinci olarak, kritik enerji altyapısının korunmasına ilişkin ve belli hedef bölgelere odaklı analizler hazırlanmaktadır. Bunlar arasında kritik altyapıların korunmasına ilişkin Ukrayna Yeşil Kitabının geliştirilmesini destekleyen çalışma (2015), Kritik Enerji Altyapısının Korunması: Ukrayna Örneği ve Çıkarılan Dersler (2015-2017), NATO'nun kritik altyapıların korunmasında ulusal makamları destekleme kapasitesini geliştirmenin yanı sıra enerji arzı kesintilerine karşı dayanıklılıklarını arttırmak amacıyla ulusal ve kolektif savunmayı etkileyebilecek hibrid ve siber tehditlerin analizi (2018), kritik enerji altyapısının korunması ve enerji arz güvenliği alanındaki son gelişmeleri analiz etmek için Baltık Denizi Bölgesine odaklanan tamamlamalı bir çalışma (2019) ve kritik enerji altyapısına sahip şirketlerde Bilgi Güvenliği Operasyon Merkezlerinin kurulmasına ilişkin ön teknik analiz (2023-2024) gibi örnekler yer almaktadır. Bir diğer çalışma odağının yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği olduğu görülmektedir. NATO'nun ilgi sahasında bulunan bazı ülke ve bölgeler özelinde de olmak üzere, bu konular dahilinde çeşitli analiz ve raporlar hazırlanmıştır. Örneğin Enerji Verimliliği: Kültürel Değişim Çalışması (2013-2017), yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji sistemlerine entegrasyonu ile ilgili risk faktörlerinin analizi (2018), sentetik ve karbonsuz yakıtlar kullanarak 2050 yılına kadar askerî hareketlilik için enerji tedariki gelişmeleri araştırması (2021-2024), enerji ve askerî güvenlik için rüzgâr çiftliklerinin zorlukları ve riskleri analizi (2021-2022) ve askerî güçlerin enerji dönüşümü için yenilenebilir enerji kaynakları analizi (2023-2024) sayılabilir. Bir başka grup olarak, belli bölgelerde enerji kaynaklarına, bu bölgelerden enerji tedarikinin çeşitli unsurlarına ve risklerine ilişkin çalışmalar öne çıkmaktadır. Özellikle NATO'ya etkilerine odaklanan bu grup çalışmalara örnekler şunlardır: Baltık ülkelerinin depolama ve taşıma kapasitelerine odaklı Avrupa'da özel filo ve jet yakıtı için üretim kapasiteleri ve sivil depolama kapasiteleri üzerine çalışma (2015), Arktik bölgesindeki enerji kaynakları için rekabetin ve bunun NATO üyelerinin enerji güvenliğini nasıl etkileyebileceğinin analizi (2018), NATO ülkelerinin Rus ham petrol ve gazına bağımlılığının analizi (2019), NATO ülkelerinin Rus ham petrol ve gazına bağımlılığının analizi- Baltık-Nordik bölgesinin ekonomik, sivil ve askerî güvenliği üzerindeki potansiyel etkileri (2021), Doğu Akdeniz, Orta Doğu ve Hazar/Karadeniz bölgelerindeki enerji güvenliği gelişmelerinin sürekli olarak izlenmesi (2019-2020) ve Kuzey Akım 2 ve bunun NATO enerji güvenliği açısından sonuçları üzerine bir analiz (2019). Bu belirgin odak konuların dışında genel enerji güvenliğine yönelik çalışmalar, iklim değişikliğinin enerji politikalarına etkileri, nükleer enerjiye yönelik hibrit tehditler ve hatta Covid-19'un NATO'nun enerji güvenliği üzerindeki etkisi gibi tematik çalışmalar da gerçekleştirilmiştir. Ayrıca NATO Enerji Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi bünyesinde çeşitli yayınlar da hazırlanarak çevrimiçi olarak kamuoyuyla paylaşılmaktadır.⁶²

Konferanslar ve fuarlar grubunda, NATO'nun Akıllı Enerji Girişimi'nin ilk sahaya iniş uygulamalarından biri olan Askerî Uygulamalar İçin Yenilikçi Enerji Çözümleri (*Innovative Energy Solutions for Military Application - IESMA*) başlıklı konferans ve sanayi fuarı öne

62 ENSEC COE, "Publications", 2024, <https://www.enseccoe.org/publications/>, erişim 05.01.2024.

çıkmaktadır. Bir teknoloji gösterisi de denebilecek olan bu fuar serisi 2011, 2014, 2016 ve 2018 yıllarında Litvanya, Vilnius'ta düzenlenmiştir. NATO üyeleri, ortak ülkeler ve özel sektörden yüzlerce enerji uzmanının bir araya geldiği bu fuar ve konferanslarda orduların fosil yakıtlara bağımlılığının azaltılması, askerî tesislerde ve teknolojide ekolojik çözümler, yenilenebilir enerji teknolojilerinin askerî sahada kullanımı, güç tedariki, depolanması ve enerji verimliliği üzerine tartışmalar yapılmakta ve örnekler sunulmuştur⁶³ Sonuçta NATO orduları için geleceğe yönelik öneriler ortaya konmuştur. IESMA serisinin dışında enerji güvenliğinin farklı boyutlarına ve iklim politikalarına yönelik farklı konferansların da NATO çatısı altında toplandığı görülmektedir: Kritik Enerji Altyapılarının Korunması Konferansı (2016 Varşova), Enerji Güvenliği, Denizcilik Alanı ve İklim Değişikliği Konferansı (2017 Varşova), NATO Ülkeleri için İklim Değişikliği ve Enerji Güvenliği-Jeopolitik ve Savunma Etkileri Konferansı (2019 Paris), İklim Değişikliği ve NATO Enerji Güvenliğine Etkileri Konferansı (2021 çevrimiçi).

Beşinci ve son grup olarak tespit ettiğimiz eğitim faaliyetleri kapsamında Enerji Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi koordinasyonu ile farklı okullarda ve merkezlerde enerji güvenliğinin çeşitli boyutlarına yönelik uzmanlık eğitimleri ve kursları öne çıkmaktadır. En bilineni Almanya Oberammergau'daki NATO Okulu'nda 2015 yılından günümüze yıllık olarak verilen Enerji Güvenliği Stratejik Farkındalık Kursu'dur. NATO Karargâhları, NATO komutanlıkları, NATO ajansları ve ulusal kurumlarda enerjiyle ilgili alanlarda görev yapan subaylar ve bunların sivil eşdeğerleri olan diplomatlar, istihbarat analistleri, savunma planlamacıları, lojistikçiler ve mühendislerin katılabildiği bir haftalık programdır.⁶⁴ Bir diğer önemli eğitim Operasyonel Seviye Enerji Güvenliği Kursu'dur. Estonya'daki Baltık Savunma Koleji'nde yılda bir verilen derslerden oluşan kursun amacı, temel kavramları tanıtarak ve mevcut jeopolitik durumda enerji güvenliği gelişmelerini ve bunların operasyonel düzeyde İttifak güvenliği ve askerî operasyonlar üzerindeki potansiyel etkilerini analiz ederek NATO ile ilgili enerji güvenliği faktörlerini uygulamaktır.⁶⁵ Mükemmeliyet Merkezi'nde Vilnius'ta her yıl düzenlenen Askerî Operasyonlarda Enerji Verimliliği Kursu ise, akademi ve sanayi iş birliği ile düzenlenmektedir.⁶⁶ Son bir örnek ise NATO'nun E-Öğrenme sistemi üzerinden (NATO ADL) çevrimiçi olarak düzenlenen Enerji Güvenliği Kursudur. Derslerin içeriği Enerji Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi tarafından geliştirilmiştir ve gelecekte NATO disiplindeki tüm enerji güvenliği kursları için bir ön koşul hâline getirilmesi planlanmıştır.⁶⁷ Bu kurs/eğitimlerin yanında çeşitli temalarda ve özel önem verilen bölgelere yönelik olarak farklı NATO üye ve ortak ülkelerinde ve çevrimiçi olarak kurslar da düzenlenmiş veya düzenlenmeye devam etmektedir.

Sonuç

NATO'nun enerji güvenliğini bir başlık olarak benimsemesinin ana nedenleri son yirmi beş yılda yaşanan bazı gelişmelere dayanmaktadır. NATO'nun bu gelişmelerin ilerleme hattıyla paralel olarak enerji güvenliği başlığını üstlenmeye ve geliştirmeye başladığı, yayınlanan stratejik belgeler ve alınan kararlardan, örgütsel düzeyde gerçekleştirilen çalışma ve

63 Bitoun, *Operational Green*, s. 6-7.

64 NATO School, "M3-131 Energy Security Strategic Awareness Course", 2024, <https://www.natoschool.nato.int/Academics/Resident-Courses/Course-Catalogue/Course-description?ID=134>, erişim 12.03.2024.

65 Baltic Defense College, "Operational Level Energy Security Course", 2024, <https://www.baltdefcol.org/1525>, erişim 05.01.2024.

66 ENSEC COE, "Energy Efficiency in Military Operations Course (EEMOC)", 2024, <https://www.enseccoe.org/courses/energy-efficiency-in-military-operations-course-eemoc/>, erişim 05.01.2024.

67 ENSEC COE, "ADL Energy Security Course", 2024, <https://www.enseccoe.org/courses/adl-energy-security-course/>, erişim 05.01.2024.

faaliyetlerden anlaşılmaktadır. Tüm bunları birlikte değerlendirerek, ortak bir enerji güvenliği yaklaşımıyla Müttefiklerin kararlı iş birliğini sağlayabilecek bir aktör olma yolunda ne kadar ilerlediğine dair şu tespitleri ortaya koyabiliriz:

NATO, enerji güvenliğinin Soğuk Savaş sonrasında enerji tüketicilerinin baş etmesi gerekecek yeni bir mesele olarak yükseleceğinin sinyallerinin yoğunlaştığı doksanlı yıllara enerji kaynaklarına da yorulan ‘hayati öneme sahip kaynakların akışının kesintiye uğraması riski’ tespitiyle başlamıştır ancak örgütün varlığının ne yönde ilerleyeceğine dair daha büyük bir sorun gündeminin başına yerleşmiştir. Üye devletler ise uluslararası terörizm başta olmak üzere savaş sonrası sancılı geçiş döneminin sınır aşan diğer sorunlarıyla mücadeleye girişmeye yönelmişlerdir. Savaşın bitmesi sonrasında Orta Doğu ve Körfez bölgesinde NATO’nun büyük üyelerinin tedarik kesintilerine karşı farklı operasyonlarda birlikte hareket edebiliyor olmaları, örgüt bünyesinde bir ortak enerji yaklaşımının zaruri olarak görülmemesini sağlamıştır. Ancak bu operasyonlarda bazı Müttefiklerin birlikte hareket etmiş olmaları aynı zamanda sonraki on yıllarda benimsenecek ortak zeminin altyapısına da katkıda bulunmuştur.

1999 Stratejik Kavram belgesinde tekrarlanan dolaylı enerji güvenliği vurgusu, bu tarihten sonra NATO üyelerinin daha fazla enerji güvenliğine yönelmesine sebep olan gelişmelerle anlam bulmaya başlamıştır. Rusya toparlanma sürecinde ciddi yol kat etmiş ve yoğun bir iç ve dış enerji stratejisi uygulamaya girişmiştir. Fosil gelirlere bağımlı bir ekonomi de olmasının altında yatan bu dönemin kalkınma ve ticaret anlayışı, Rusya’yı petrolde ve doğal gazda Avrupa’nın önce güvenilir ardından en büyük enerji tedarikçisi haline getirmiştir. Avrupa’daki genişleme süreciyle Rusya’ya yaklaşmaya başlayan NATO, kendisine katılan üyelerin büyük bölümünün aynı zamanda AB üyesi olma yoluna girmeleriyle jeopolitik açıdan avantajlı hale gelmeye başlamıştır. Ancak 2004 yılında zirve yapan bu yakınlaşmadan kısa süre sonra, Rusya kendisine bağımlılığı o yıllarda netleşmiş olan Avrupa’ya Ukrayna enerji tedarik hattında 2006 ve 2009 doğal gaz krizleriyle mesajlar vermeye başlamıştır. Bu mesajlar dolayısıyla NATO tarafından da okunmuş, örgüt (ve aynı dönemde daha yoğun şekilde AB) 2006 Riga Zirvesi’nden itibaren enerji güvenliğini kısa sürede gündemine almaya yönelmiştir. Rusya’nın önemli bir enerji aktörü olarak belirip Avrupa enerji güvenliğini olumsuz yönde etkilemeye başlamasıyla, NATO enerji güvenliğine yönelik somut çalışmaları hayata geçirme kararları almaya başlamış, 2010 Stratejik Kavram belgesiyle enerji güvenliği meselesi artık açık ve doğrudan bir güvenlik sorunu olarak tanımlanarak buna yönelik tedbirler geliştirme yoluna girmiştir.

2010 sonrasında ise küresel enerji (geçiş) gündeminin belirgin şekilde yükselmeye başladığı görülmektedir. Fosil kaynaklara bağımlılık, Rusya’nın doğal gaz krizleri ve ardından Arap Baharı’yla Akdeniz hattında yaşanan üretim ve tedarik sorunlarının yanında ABD enerjide yeni kaynakları geliştirmeye yönelmiştir. Özellikle Batı’da enerji geçişine uyumlaşma çabaları bu dönemde yoğunlaşmaya başlamıştır. Rusya’nın 2014’te Kırım’ın işgalinden 2022’de sıcak savaşa dönüşen agresif Ukrayna politikası, enerji ihracatını sürekli dış politika aracı olarak kullanma tehdidi ve bu arada ABD’nin Avrupa’ya LNG ihracatına başlayarak Rusya’ya rakip olarak Avrupa pazarında belirmesi gibi gelişmeler aslında NATO (ABD)-Rusya arasındaki genel sürtüşmenin enerji düzleminde de karşılık bulmasına yol açmıştır. Enerji ilişkileri ve meseleleri, taraflar arasında yıllar içinde yükselen gerilimin en önemli nedenlerinden biri olarak belirmiştir. Rusya ve Batı arasındaki gerilimler arttıkça, NATO enerji güvenliği yaklaşımını derinleştirme yönünde adımlarını hızlandırmıştır. Enerji güvenliğinin şekillenmeye başladığı 2010 sonrasında her NATO zirvesinde enerji güvenliği tedricen artan önemde bir başlık olarak değerlendirilmiş, Rusya-Ukrayna savaşıyla birlikte

NATO çalışmaları daha önce hiç olmadığı kadar yoğunlaşmıştır. Başta Enerji Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi olmak üzere enerji güvenliği özelinde oluşturulan bütün kurumsal yapılar 2010 sonrasında kurulmuştur. Müttefiklerin stratejik bilinçliliğinin artırılmasına, kritik enerji altyapısının korunmasına ilişkin destek verilmesine ve enerji tedarikinin güvence altına alınmasına ilişkin NATO rolleri bu dönemde tanımlanmıştır. Bu rolleri yerine getirmeye yönelik enerjiyle ilgili tüm faaliyetler (projeler, tatbikatlar-denemeler-test çalışmaları, araştırma-çalışma-analizler, konferans-fuarlar ve eğitim faaliyetleri) 2014 sonrasında yoğunlaşmak suretiyle yine bu dönemde hayata geçirilmiştir ve son yıllarda sayıları da artmaktadır. Son dönemde ayrıca iklim meselesiyle yan yana ilerleyen bir enerji geçişi ve güvenliği anlayışı belirlemeye başlamıştır. Bahsedilen enerjiyle ilgili faaliyetlerde yıllar içinde artan oranda yeni ve yenilenebilir enerjiye ağırlık verildiği görülmektedir. Ayrıca 2011-2012 Akıllı Enerji Girişimi, daha sonra bütünleştirildiği 2014 Yeşil Savunma Çerçevesi gibi özel programlara ek olarak 2021 yılından itibaren Operasyonel Enerji Kavramı çalışmasına başlanmıştır. Bu programlar NATO'nun son yıllarda yine bir başlık olarak tasarımıladığı iklim değişikliğiyle mücadele çerçevesindeki enerji geçişi hususunda kesişen bazı içeriklerle geliştirilmiştir.

NATO gibi askeri iş birliği odaklı bir örgütün enerji güvenliği meselesinde kolektif bütüncül bir yaklaşım hazırlayarak harekete geçebilmesinin zor olacağı, ancak enerji güvenliğinin spesifik boyutları üzerinde Müttefikler arasında sağlanacak ortak çıkar zeminiyle belli bir yol kat edilebileceği açık bir durumdur. Neticede NATO da bu yolu takip etmektedir. Örgütün günümüzde fosil kaynakların üretim ve taşınması ağırlıklı olmak üzere kritik altyapıların korunması, enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi, verimliliğın sağlanması ve yeşil teknolojileri önceleyen, iklim-enerji bağlantısını ise enerji geçişi dinamikleriyle sınırlı tutan, yani enerji güvenliğine oranla daha düşük iklim profiline sahip bir aktör olarak tanımlanması mümkündür. Uluslararası sistemde enerji ilişkilerini etkileyecek bir düzeyi hedeflediğine dair henüz bir veri görülmemektedir. Ancak küresel politikanın enerji bağlamındaki geçişine de ciddi hazırlık yapmaktadır. Enerji güvenliği karakteri özelinde, Müttefiklerini geçiş dinamiklerine hazırlanmaya yönlendiren, uyumlanmaları için ar-ge desteği veren bir kolektif öğrenme örgütüne dönüşme sürecinde olduğu görülmektedir.

Çatışma Beyanı:

Araştırmamızın yazarları olarak herhangi bir çıkar çatışma beyanımız bulunmamaktadır.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı:

Yazarlar araştırmaya eşit oranda katkıda bulunmuştur.

KAYNAKÇA**Basılı Eserler**

- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2013). *NATO Accredited Centres of Excellence 2014*, HQ SACT, Virginia.
- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2015). *NATO Accredited Centres of Excellence 2015*, HQ SACT, Virginia.
- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2015). *NATO Accredited Centres of Excellence 2016*, HQ SACT, Virginia.
- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2017). *NATO Accredited Centres of Excellence- 2017 COE Catalogue*, HQ SACT, Virginia.
- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2017). *NATO 2018 COE Catalogue*, HQ SACT, Virginia.
- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2018). *NATO 2019 COE Catalogue*, HQ SACT, Virginia.
- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2020). *NATO 2020 COE Catalogue*, HQ SACT, Virginia.
- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2020). *NATO-Accredited Centres of Excellence 2021 Catalogue*, HQ SACT, Virginia.
- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2021). *NATO-Accredited Centres of Excellence 2022 Catalogue*, HQ SACT, Virginia.
- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2022). *NATO-Accredited Centres of Excellence 2023 Catalogue*, HQ SACT Visual Information, Virginia.
- ALLIED COMMAND TRANSFORMATION (2023). *NATO Accredited Centres of Excellence 2024 Catalogue*, HQ SACT Visual Information, Virginia.
- ASIA PASIFIC ENERGY RESEARCH CENTRE (2007). *A Quest For Energy Security in the 21st Century: Resources and Constraints*, APERC-Institute of Energy Economics, Japan.
- AZZUNI Abdelrahman ve BREYER Christian. "Definitions and Dimensions of Energy Security: A Literature Review", *WIREs Energy and Environment*, 7:1, 2018, 1-34.
- BALKAN ŞAHİN Sevgi ve ÇETİNER Özge (2024). "NATO's Securitisation of Climate Change in the Arctic", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 20:47, 83-98.
- BAYSAL Başar ve KARAKAŞ Uluç (2017). "Climate Change and Security: Different Perceptions, Different Approaches", *Uluslararası İlişkiler*, 14:54, 21-44.
- BİRESSELİOĞLU Mehmet Efe (2012). "NATO'nun Değişen Enerji Güvenliği Algısı: Türkiye'nin Olası Konumu", *Uluslararası İlişkiler*, 9:34, 227-252.
- BITOUN Jonathan (2014). *Operational Green: Enhancing NATO's Energy Supply Security*, Research Paper 6, NATO Defence College Research Division, Rome.
- BOCSE Alexandra-Maria (2020). "NATO, Energy Security and Institutional Change", *European Security*, 29:4, 436-455.
- CHERP Aleh ve JEWELL Jessica (2014). "The Concept of Energy Security: Beyond the Four As", *Energy Policy*, 75, 415-421.
- ÇELİKPALA Mitat (2014). "Enerji Güvenliği: NATO'nun Yeni Tehdit Algısı", *Uluslararası İlişkiler*, 10:40, 75-99.
- EKŞİ Muharrem (2010). "NATO'nun Enerji Güvenliği Yaklaşımları: Stratejik Çözümler Çerçevesinde Geleceğe Dair Seçenekler, Yönelimler ve İkilemler", *Stratejik Öngörü Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 15-16, 32-49.
- ELKHATAT Ahmed ve AL-MUHTASEB Shaheen (2024). "Climate Change and Energy Security: A Comparative Analysis of the Role of Energy Policies in Advancing Environmental Sustainability", *Energies*, 17:13, 3179, 1-31.
- EUROPEAN COMMISSION (2022). *EU Energy in Figures, Statistical Pocketbook 2022*, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- HAMMACK Katherine (2015). "The Army's Approach to Installation and Operational Energy Security Challenges", John R. Deni (ed.), *New Realities: Energy Security in the 2010s and Implications for the U.S. Military*, United States Army War College Press, Pennsylvania, 275-283.
- KALEHSAR Omid Shokri (2020). *Hazar Havzasında Amerika'nın Enerji Diplomasisi*, Astana Yayınları, Ankara.
- KARAOŞMANOĞLU Ali L. (2014). "NATO'nun Dönüşümü", *Uluslararası İlişkiler*, 10:40, 3-38.
- KERTYSOVA Katarina (2023). "Towards a Greener Alliance: NATO's Energy Efficiency and Mitigation Efforts", Timothy Clack, Ziya Meral & Louise Selisny (ed.), *Climate Change, Conflict and (In) Security: Hot War*, Routledge, Abington and New York, 171-188.

- KHAMASHURIDZE Zurab (2008). “Energy Security and NATO: Any Role for the Alliance?”, *Connections: The Quarterly Journal*, 7:4, 43-58.
- MILESKI Toni (2012). “NATO-Energy Security Discourse”, *Security Dialogues*, 3: 1, 25-36.
- PALA Cenk (1996). *20. Yüzyılın Şeytan Üçgeni: ABD-Petrol-Dolar Petrol Krizlerinin Perde Arkası*, Kavram Yayınları, İstanbul.
- SEVİM Cenk (2019). *Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- SOVACOOOL Benjamin K. BAUM Chad ve LOW Sean (2023). “The Next Climate War? Statecraft, Security, and Weaponization in the Geopolitics of a Low-carbon Future”, *Energy Strategy Reviews*, 45, 101031, 1-16.
- STROJNY Jacek, KRAKOWIAK-BAL Anna, KNAGA Jarosław ve KACORZYK Piotr (2023). “Energy Security: A Conceptual Overview”, *Energies*, 16: 13, 1-35.
- ŞAHİN Çiğdem (2023). “NATO ve Enerji Güvenliği: AB Ekseninde Türkiye-Rusya Enerji İlişkilerine Olası Etkiler”, *VI. Mülkiye Uluslararası İlişkiler Kongresi NATO ve Türkiye Bildiri Özetleri Kitabı*, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 127-129.
- ŞAHİN Çiğdem ve NURIYEV Kamil (2021). “Rusya’da Enerji Sanayisinin Gelişimi ve Günümüzde Rus Enerji Stratejisi”, *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 4:4, 49-76.
- YERGIN Daniel (2011). *The Quest: Energy, Security, and the Remaking of the Modern World*, The Penguin Press, New York.

İnternet Kaynakları

- BAK Osman (2013). “Report: New Energy Ideas for NATO Militaries: Building Accountability, Reducing Demand, Securing Supply”, *NATO Parliamentary Assembly Science and Technology Committee Sub-Committee on Energy and Environmental Security*, https://www5.tbmm.gov.tr/ul_kom/natopa/docs/2020/2013_new_energy_ideas.pdf, erişim 02.01.2024.
- BALTIC DEFENSE COLLEGE (2024). “Operational Level Energy Security Course”, <https://www.baltdefcol.org/1525>, erişim 05.01.2024.
- ENSEC COE (2024). “What is NATO ENSEC COE”, <https://www.enseccoe.org/about-us/>, erişim 05.01.2024.
- ENSEC COE (2024). “NATO Operational Energy Concept Development”, <https://www.enseccoe.org/projects/table-top-exercise-coherent-resilience-2023-baltic-core-23-b-2/>, erişim 05.01.2024.
- ENSEC COE (2024). “Publications”, <https://www.enseccoe.org/publications/>, erişim 05.01.2024.
- ENSEC COE (2024). “Energy Efficiency in Military Operations Course (EEMOC)”, <https://www.enseccoe.org/courses/energy-efficiency-in-military-operations-course-eemoc/>, erişim 05.01.2024.
- ENSEC COE (2024). “ADL Energy Security Course”, <https://www.enseccoe.org/courses/adl-energy-security-course/>, erişim 05.01.2024.
- EUROSTAT (2024). “Statistics Explained- EU Imports of Energy Products - Latest Developments”, Data Extracted in March 2024, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_imports_of_energy_products_-_latest_developments, erişim 24.03.2024.
- GALLIS Paul (2007). “NATO and Energy Security”, *CRS Report for Congress*, RS22409, <https://sgp.fas.org/crs/row/RS22409.pdf>, erişim 23.02.2024.
- GLOBAL FIREPOWER (2023). “Military Strength Ranking”, <https://www.globalfirepower.com>, erişim 23.07.2023.
- LARSEN Kristian Knus (2015). “Unfolding Green Defense: Linking Green Technologies and Strategies to Current Security Challenges in NATO and the NATO Member States”, Centre for Military Studies, The University of Copenhagen, https://cms.polsci.ku.dk/publikationer/unfolding-green-defense/Unfolding_Green_Defense_CMS-rapport.pdf, erişim 16.12.2022.
- MONAGHAN Andrew (2008). “Energy Security: NATO’s Limited, Complementary Role”, NATO Defence College, https://www.files.ethz.ch/isn/56022/rp_36en.pdf, erişim 08.02.2024.
- MONAGHAN Andrew (2009). “NATO and Energy Security After the Strasbourg-Kehl Summit”, NATO Defence College, <https://natolibguides.info/energysecurity/reports>, erişim 08.02.2024.
- NATO (1991). “The Alliance’s New Strategic Concept”, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (1999). “The Alliance’s Strategic Concept”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (2006). “Riga Summit Declaration”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_37920.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (2008). “Bucharest Summit Declaration”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_8443.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (2009). “Strasbourg/Kehl Summit Declaration”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_52837.htm, erişim 15.11.2023.

- NATO (2010). “Lisbon Summit Declaration”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68828.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (2010). *Aktif Katılım, Modern Savunma. Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü Üyelerinin Savunması ve Güvenliği İçin Stratejik Kavram*, Division Diplomatie Publique de l’OTAN, Bruxelles, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120207_strategic-concept-2010-tur.pdf, erişim 15.11.2023.
- NATO (2012). “Chicago Summit Declaration”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (2014). “Wales Summit Declaration”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (2014). “Green Defense Framework”, https://natolibguides.info/ld.php?content_id=25285072, erişim 15.11.2023.
- NATO (2016). “Warsaw Summit Communiqué”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (2018). “Brussels Summit Declaration”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (2019). “Test Smart Energy Technologies”, <https://www.natomultimedia.tv/app/asset/650590>, erişim 23.07.2023.
- NATO (2021). “Brussels Summit Communiqué”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (2021). “NATO Climate Change and Security Action Plan”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_185174.htm, erişim 16.12.2023.
- NATO (2022). “Madrid Summit Declaration”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm, erişim 15.11.2023.
- NATO (2022). “2022 Strategic Concept”, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf, erişim 15.11.2023.
- NATO (2022). *Climate Change & Security Impact Assessment- The Secretary General’s Report 2022*, NATO HQ, Bruxelles. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/280622-climate-impact-assessment.pdf, erişim 22.08.2024.
- NATO (2023). “Operations and Missions: Past and Present”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm, erişim 07.25.2024.
- NATO (2023). *NATO Climate Change and Security Impact Assessment- The Secretary General’s Report Second Edition 2023*, NATO HQ, Bruxelles. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2023/7/pdf/230711-climate-security-impact.pdf, erişim 22.08.2024.
- NATO (2023). “Vilnius Summit Communiqué”, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_217320.htm, erişim 17.02.2024.
- NATO (2023). “Energy Security”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49208.htm, erişim 17.02.2024.
- NATO (2024). “David van Weel Assistant Secretary General for Innovation, Hybrid and Cyber 2020”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/who_is_who_179317.htm, erişim 17.02.2024.
- NATO (2024). *NATO Climate Change and Security Impact Assessment- The Secretary General’s Report Third Edition 2024*, NATO HQ, Bruxelles. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/7/pdf/240709-Climate-Security-Impact.pdf, erişim 22.08.2024.
- NATO School (2024). “M3-131 Energy Security Strategic Awareness Course”, <https://www.natoschool.nato.int/Academics/Resident-Courses/Course-Catalogue/Course-description?ID=134>, erişim 12.03.2024.
- NEIMARK Benjamin, BELCHER Oliver ve BIGGER Patrick (2019). “The US Military is a Bigger Polluter than More than 100 Countries Combined”, <https://qz.com/1655268/us-military-is-a-bigger-polluter-than-140-countries-combined>, erişim 23.07.2023.
- NSPA (2024). “Central Europe Pipeline System (CEPS)”, <https://www.nspa.nato.int/about/ceps>, erişim 12.03.2024.
- SENT (2015). “Smart Energy Team (SENT) Comprehensive Report on Nations’ Need for Energy in Military Activities, Focusing on a Comparison of the Effectiveness of National Approaches to Reduce Energy Consumption”, The NATO Science and for Peace and Security Programme, <https://www.nato.int/science/project-reports/Smart-Energy.pdf>, erişim 12.03.2024.
- WORLD ECONOMIC FORUM (2023). “Energy Transition Index”, https://www.weforum.org/reports/fostering-effective-energy-transition-2023/country-deep-dives_a57a63d0d5?_gl=1*1f3dcex*_up*MQ..&gclid=EA1aIQobChMI8ovc65iTgAMVSpjVCh0q7Q3DEAAAYASAAEgISTPD_BwE#report-nav, erişim 16.07.2023.